

אבחון וטיפול בקשיים בחשבון

שם המרצה: לאה שמעוני-ברעם

מטרות הקורס

הכרת נושאים מרכזיים מתוך תכנית הלימודים במתמטיקה לכיתות א' – ו'.
איתור תלמידים מתקשים וזיהוי קשייהם בתחום המתמטיקה.
התייחסות למאפייני התפקוד של התלמידים ולמידת אסטרטגיות יעילות לטיפול בהם.
הלומדים בקורס ירכשו כלים להפעלת שיקול דעת מקצועי, לשם בניית תכנית הוראה מותאמת לתלמיד היחיד ולקבוצת תלמידים.

נושאי הקורס

1. מקורות שונים לכישלון במתמטיקה – סקירה.
2. המספרים השלמים בתכנית הלימודים והתאמתם לחינוך המיוחד.
3. אסטרטגיות למידה- נושאים נבחרים:
משמעות כמותית וסידורית.
המבנה העשרוני, ערך המקום ונוהלי חישוב במספרים גדולים.
משמעות פעולות החיבור והחיסור ועובדות היסוד.
בעיות מילוליות ותובנה מספרית.
4. מודלים שונים להמחשת תהליכים ועקרונות מתמטיים.
5. הבחנה בין מבחן הישג לבין הערכה דיאגנוסטית.
6. בניית תכניות מותאמות בעקבות ניתוח מקרים.
7. היכרות עם שיטות הוראה וחומרי למידה.

ביבליוגרפיה

- אהרוני, ר. (2004) *חשבון להורים*, הוצאת אח - מומלץ
- בן יהודה, מ. (2008) *פיתוח חשיבה מתמטית בגיל הרך*, מכון מופת.
- ברנע, ע. (2000) *מוח מתמטי: על יכולות ולקויות*, גלילאו מאי-יוני 54-57.

- גביש, ת. (1994) לחשוב נכון מהגן עד התיכון, הוצאת אח.
- גביש, ת. (1998) לחשוב, להבין להצליח, פתוח חשיבה מתמטית, הוצאת אח.
- דרעין, ע. (1993) נירופסיכולוגיה והילד החריג, סדרת אפיק.
- לוי, ר. (1994) מוח ולמידה תהליכים וליקויים, פפירוס, אוניברסיטת ת"א.
- מיילס, ט. (1994) דיסלקסיה ומתמטיקה, הוצאת אח.
- סגל, ד. (1990) פיתוח תהליכי חשיבה מתמטיים, הוצאת אח.
- קדרון, ר. (1985) קשיים בלמידת חשבון, הוצאת אוצר המורה.
- תירוש, ד. (1996) מתמטיקה- מחקר והוראה, מכון מופת.

חובה

[תוכנית הלימודים במתמטיקה לכתות א'-ו' \(2006\) אגף תוכניות לימוד משרד החינוך](http://meyda.education.gov.il/files/Tochniyot_Limudim/Math/Yesodi/mavo1.pdf)

http://meyda.education.gov.il/files/Tochniyot_Limudim/Math/Yesodi/mavo1.pdf

[מסמך התאמת תוכנית הלימודים במתמטיקה לתלמידי החינוך המיוחד \(2014\) אגף לחינוך](http://meyda.education.gov.il/files/Mazkirut_Pedagogit/matematika/mismach_hat_amot.pdf)

[מיוחד משרד החינוך](http://meyda.education.gov.il/files/Mazkirut_Pedagogit/matematika/mismach_hat_amot.pdf)

[http://meyda.education.gov.il/files/Mazkirut_Pedagogit/matematika/mismach_hat
amot.pdf](http://meyda.education.gov.il/files/Mazkirut_Pedagogit/matematika/mismach_hat_amot.pdf)

מתווה להוראת מתמטיקה לתלמידים עם מוגבלות שכלית התפתחותית בינונית:

[המתווה למתימטיקה לאוכלוסיות מורכבות](#)

[מצגת המתווה למתימטיקה לאוכלוסיות מורכבות](#)

[באתר: מרכז מורים ארצי למתמטיקה בחינוך היסודי, אוניברסיטת חיפה ניתן למצוא: מאמרים,](#)

[פעילויות, חומרי הוראה ודפי תרגול בנושא תלמידים מתקשים במתמטיקה – מומלץ](#)

מאמרים בנושא תלמידים מתקשים במתמטיקה:

את המאמרים ניתן למצוא באתר: מרכז מורים ארצי למתמטיקה בחינוך היסודי

הראיון ככלי אבחוני: סדרת שאלות איבחוניות המסייעות למורה להעריך ולהבין תפיסות מוטעות

של תלמידי כיתה ג' המתקשים בפעולות כפל

Interviews as Rtl Tools By: Thomas E. Hodges, Terry D. Rose, and April D. Hicks

From: Teaching Children Mathematics, August 2012

התמודדות עם בעיות מילוליות

Making the Most of Story Problems By: Victoria R. Jacobs & Rebecca C. Ambrose From: Teaching Children Mathematics, December 2008 - January 2009

תשע דרכים לקדם תלמידים המתקשים במושגי יסוד במתמטיקה- חובה

Nine Ways to Catch Kids Up: How do we help floundering students who lack basic math concepts? By: Marilyn Burns From: Educational Leadership, November 2007

על הסובלים מדיסקלקוליה - אנשים שלא עושים חשבון- חובה

מאפייני תלמידים בעלי קשיים במתמטיקה ואסטרטגיות יעילות לטיפול בהם

מדוע ילדים מתקשים בשליטה בעובדות היסוד וכיצד ניתן לעזור להם?

Why Children Have Difficulties Mastering the Basic Number Combinations and How to Help Them By: Arthur J. Baroody From: Teaching Children Mathematics, August 2006

הוראת כפל לשם שליטה

Teaching for Mastery of Multiplication By: Ann H. Wallace & Susan P. Gurganus From: Teaching Children Mathematics, August 2005

הצגת חלופה להוראת מתקנת של מיומנויות יסוד

An Alternative to Basic-Skills Remediation By: Judith E. Hanks From: Teaching Children Mathematics, April 1996

From: Mathematics Teaching in the Middle School, October 1997

אפיוני למידה וחשיבה של תלמידים "חלשים" במתמטיקה - דו"ח מסכם לשנים 2000-2002

מאת: ד"ר רוני קרסנטי ופרופ' אברהם הרכבי- חובה

הפוטנציאל המתמטי של הילד הדיסלקטי והאפשרויות של המורה למתמטיקה להוציאו לפועל

מאת: קלרה היידו, מתוך: על"ה - עלון למורה המתמטיקה, גיליון 17, עמ' 9-14.

אסטרטגיות בהוראה

שם המרצה: יעל סלע צ'מני

מטרות הקורס

הקורס יעסוק בדרכי התערבות עבור תלמידים לקויי למידה. ננסה לחבר בין הידע התאורטי שצברתן ולשלבם לדרכי התערבות בתחומי השפה אך לא רק. נתמקד תחילה בהכרות עם ערוצי הקליטה וסגנונות הלמידה וננסה להתאים תוכנות עבודה שיוכלו לשרת אתכן במהלך ההתנסות של שנה ג'.

נושאי הלימוד

1. מהי אסטרטגית למידה? תרומתה ודרכי שימוש.
2. ערוצי קליטה וסגנונות למידה.
3. הבנת הנקרא – הכרות עם תאוריות הנוגעות בתחום ודרכי התערבות.
4. כתיבה – הכרות עם קשיים בכתיבה בכלל ובפרט בשפה העברית.
5. שיפור תהליכי כתיבה הכוללים כתיב והבעה בכתב.

ביבליוגרפיה

- ווהל, א. (1994) עקרונות ומעשים בהוראת הקריאה, מקראה. האוניברסיטה הפתוחה, ת"א.
- וויליאם ג. מ. ונלסון ג. צ. (2005) הוראת קריאה מתוכננת ומאוזנת לתלמידים לקויי קריאה בכיתות הגבוהות של בית ספר יסודי ובחט"ב : מחקר השוואתי של שתי גישות. תרגמה שרה רמון פרספקטיבה . 39 ארטון דיסלקציה.
- טלמור, מ. (2003) הוראה מתקנת הלכה למעשה. תלפיות-המכללה האקדמית לחינוך.
- לוי שמעון, ש. (2011) ממבחן לאבחון- המבחן ככלי לאיתור והתערבות בידי המורה. הד החינוך, גיליון יולי.
- קניאל, ש. (2006) ספר האסטרטגיות ללמידה, ללמוד איך ללמוד. מט"ח המרכז לטכנולוגיה חינוכית.

הוראה מתקנת בחשבון

שם המרצה: בן-יאיר סופי

מטרות הקורס

1. הכרת נושאים מרכזיים מתוך תכנית הלימודים במתמטיקה לכיתות א' – ו'.
2. איתור תלמידים מתקשים וזיהוי קשייהם בתחום המתמטיקה.
3. התייחסות למאפייני התפקוד של התלמידים, הכרת מודלים מוחשיים ולמידת אסטרטגיות יעילות לטיפול בהם.
4. הלומדים בקורס ירכשו כלים להפעלת שיקול דעת מקצועי, לשם בניית תכנית הוראה מותאמת לתלמיד היחיד ולקבוצת תלמידים.

תכנים

8. לימוד השפה המתמטית ב"טווח ההתפתחות האפשרית הקרובה".
9. חקר נתונים.
10. כפל וחילוק- משמעות, פעולות חישוב ופתרון בעיות מילוליות.
11. שימוש בכסף בשעורי חשבון.
12. שברים פשוטים- משמעות ופעולות חישוביות.
13. שילוב אפליקציות בהוראה ולמידה לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים.

ביבליוגרפיה

- אהרוני, ר. (2011) *חשבון להורים*, הוצאת אח.
- בן יהודה, מ. (2008) *פיתוח חשיבה מתמטית בגיל הרך*, מכון מופת.
- ברנע, ע. (2000) *מוח מתמטי: על יכולות ולקויות*, גלילאו מאי-יוני 54-57.
- גביש, ת. (1994) *לחשוב נכון מהגן עד התיכון*, הוצאת אח.
- גביש, ת. (1998) *לחשוב, להבין להצליח, פתוח חשיבה מתמטית*, הוצאת אח.
- דרעין, ע. (1993) *נירופסיכולוגיה והילד החריג*, סדרת אפיק.
- לוי, ר. (1994) *מוח ולמידה תהליכים וליקויים*, פפירוס, אוניברסיטת ת"א.
- מיילס, ט. (1994) *דיסלקסיה ומתמטיקה*, הוצאת אח.
- סגל, ד. (1990) *פיתוח תהליכי חשיבה מתמטיים*, הוצאת אח.
- עופרן, מ. (2005) *שליש לחלק לרבע*, הוצאת רכס.
- קדרון, ר. (1985) *קשיים בלמידת חשבון*, הוצאת אוצר המורה.

- שמעוני-ברעם, ל. ובן-ישעיהו, ר. (2013) אבני דרך. הוצאת יבנה / בונס.
- תירוש, ד. (1996) מתמטיקה- מחקר והוראה, מכון מופת.

מסמך התאמת תוכנית הלימודים במתמטיקה לתלמידי החינוך המיוחד (2014) אגף לחינוך מיוחד משרד החינוך :

http://meyda.education.gov.il/files/Mazkirut_Pedagogit/matematika/mismach_hat_amot.pdf

תכנית לימודים במתמטיקה לגן הילדים:

http://meyda.education.gov.il/files/Tochniyot_Limudim/KdamYesodi/Math1.pdf

תכנית לימודים במתמטיקה לבית הספר היסודי:

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/UNITS/tochniyot_limudim/Math_Yesodi

מאמרים מתורגמים מהאתר: <http://ymath.haifa.ac.il/>

הראיון ככלי אבחוני: סדרת שאלות איבחוניות המסייעות למורה להעריך ולהבין תפיסות מוטעות של תלמידי כיתה ג' המתקשים בפעולות כפל

Hodges T. E., Rose T. D., and Hicks A. D. (2012) *Interviews as Rtl Tools From: Teaching Children Mathematics*, 19 (1), 30-36.

התמודדות עם בעיות מילוליות

Jacobs, V.R. & Ambrose R.C. (2008) *Making the Most of Story Problems*. Teaching Children Mathematics 15 (5) 260-266 .

תשע דרכים לקדם תלמידים המתקשים במושגי יסוד במתמטיקה

Burns, M. (2007) *Nine Ways to Catch Kids Up: How do we help floundering students who lack basic math concepts*. Educational Leadership, 65 (3) 16-21.

על הסובלים מדיסקלקוליה - אנשים שלא עושים חשבון, מאפייני תלמידים בעלי קשיים במתמטיקה ואסטרטגיות יעילות לטיפול בהם, מדוע ילדים מתקשים בשליטה בעובדות היסוד וכיצד ניתן לעזור להם?

Baroody, A.J. (2006) *Why Children Have Difficulties Mastering the Basic Number Combinations and How to Help Them*. Teaching Children Mathematics, 13 (1), 22 .

Wallace, A.H. and Gurganus, S.P. (2005) *Teaching for Mastery of Multiplication*. Teaching Children Mathematics, 12 (1), 26.

הצגת חלופה להוראת מתקנת של מיומנויות יסוד

Hanks J.E. (1996) *An Alternative to Basic-Skills Remediation*. Teaching Children Mathematics, 2 (8) 452-458.

לימוד השפה המתמטית ב"טווח ההתפתחות האפשרית הקרובה"

Steele, D.F. (1999). *Learning Mathematical Language in the Zone of Proximal Development*. Teaching children mathematics, 6 (1) 38-42 .

הוראה מתקנת של הקריאה בשילוב טכנולוגיות

שם המרצה: יעל סלע צמני

מהות הקורס

הקורס יבחן קשרי גומלין בין המודל התיאורטי ודרכי העבודה המעשית וישאף לערוך אינטגרציה ביניהם. הקורס יעסוק הן בדרכי איתור והערכה של יכולות נדרשות ברכישת השפה הכתובה ועקרונות דרכי ההתערבות.

נושאי הקורס

1. קשיי קריאה אבחונים והערכה - הכרה והתנסות באבחון קשיי קריאה. אבחון מהיר של קריאה קולית, קריאת מילים, קריאת מילות תפל וקריאה בהקשר.
2. בדיקת יכולות הבנת הנקרא: הבנת הנקרא והבנת הנשמע. נלמד כיצד מבחנים אלה קשורים אחד בשני ומספקים תמונת קריאה על פוטנציאל ההבנה של הנבדק. נציג ארבעה הסברים על קשיי הבנת הנקרא: קושי בהפקת השתמעויות, בעיית בזיכרון המידי, חולשה בתחושת הלכידות, חולשה במערכת הלקסיקאלית.
3. הוראת הבנת הנקרא - נלמד את הגישות השונות להוראת הפקת משמעות מטקסט כתוב. נלמד ליצור סביבה טקסטואלית עשירה לטקסט מקור המצוי בספרי הלימוד תוך שילוב סרטונים, תמונות, היצגים חזותיים, אנימציה, יצירת מפות טקסטואליות באמצעות word, יצירת קישורים למידע הנלווה לטקסט המקור, ועוד.
4. שימוש בטכנולוגיה מסייעת להתערבות בתחום קריאה.

ביבליוגרפיה

- בר-און, ע. (2011) תהליכים לשוניים ברכישת העברית הלא-מנוקדת. בתוך ד. ארם וע. קורת (עורכות), אוריינות ושפה יחסי גומלין, דו לשוניות וקשיים. ירושלים; הוצאת מאגנס. (עמ' 129-147).
- שני, מ. ובן דרור, א. (2011) מאפייני תפקוד בקריאה ובתהליכים קוגניטיביים הקשורים בה: השוואה בין קוראי עברית איטיים עם ובלי כשל בדיוק. בתוך ד. ארם וע. קורת (עורכות) אוריינות ושפה יחסי גומלין, דו לשוניות וקשיים. ירושלים; הוצאת מאגנס. (עמ' 61-76).
- שר, ד. (2011) למידה אורתוגרפית, פענוח פונולוגי ולמוד עצמי. בתוך ד. ארם וע. קורת (עורכות) אוריינות ושפה יחסי גומלין, דו לשוניות וקשיים. ירושלים; הוצאת מאגנס. (עמ' 61-76).

- Shany, M., Bar-On, A., & Katzir, T. (2011) *Reading different orthographic structures in the shallow-pointed Hebrew script: A cross-grade study in elementary school*. Reading and Writing, 1-22.
- Shany, M., & Share, D. L. (2011) *Subtypes of reading disability in a shallow orthography: A double dissociation between accuracy-disabled and rate-disabled readers of Hebrew*. Annals of Dyslexia, 61, (1), 64-84.
- Wolf, M. & Katzir-Cohen, T. (2001) *Reading fluency and its intervention*. Scientific Studies of Reading. (Special Issue on Fluency. Editors: E. Kameenui & D. Simmons). 5, p. 211-238.

הפרעות על הרצף האוטיסטי שיטות טיפול

שם המרצה: ד"ר ניצן כהן

מטרות הקורס

הכרת שיטות טיפול באוטיזם:

קנאביס, הולדינג, TEACCH, אירלן, מילר, ABA, טומטיס, תא לחץ, טיפול בבעלי חיים, balanced brain program, תקשורת נתמכת, קלציה, טיפול תרופתי, DIR, ESDM, גרינשפאן, נירופידבק.

מקורות

- בן צבי מ' (2009). אוטיזם טיפול באמצעות ניתוח התנהגות. הוצאת אח.
- גרינשפאן ס', וידר ס' (2006). טיפול באוטיזם. הוצאת ספרים אמציה.
- דרומי, א. (2018) מסע להבנת הרצף. ספרי ניב. שער רביעי, עמ' 259 – 324.
- מאדול, פ. (2001) ממוצרט עד טומטיס. הוצאת אור עם.
- מלילו, ר. (2014) ילדים מנותקים - תכנית ביתית חדשה פורצת דרך לטיפול באוטיזם, ADHD, דיסלקציה והפרעות נירולוגיות אחרות. הוצאת אח.
- Bent S., Bertoglio K., Ashwood P., Nemeth E. and Hendren R.L. (2012) *Brief Report: Hyperbaric Oxygen Therapy (HBOT) in Children with Autism Spectrum Disorder: A Clinical Trial*, J Autism Dev Disord 42:1127–1132
- Callah k., Shukl Mehta S., Magee S. and Wie M. (2010) *ABA Versus TEACCH: The Case for Defining and Validating Comprehensive Treatment Models in Autism* J Autism Dev Disord 40:74–88.
- Coben, R., Linden, M. and Myers T.E. (2010) *Neurofeedback for Autistic Spectrum Disorder: A Review of the Literature*, Appl Psychophysiol Biofeedback 35:83–105
- Crossley, R. (1994) *Facilitated Communication Training*. Teachers College Press, Columbia Univ. Press.
- Flashman, A. (2017) *CANNABIS FOR AUTISM*.
<http://blogs.timesofisrael.com/cannabis-for-autism-in-israel/>

- Ludlow A.K., Wilkins A.J., Heaton P. (2006) *The effect of coloured overlays on reading ability in children with autism*, J Autism Dev Disord. 36(4):507-16.
- Mesibov G.B., Shea V. and Schopler, E., 2004, *The TEACCH Approach to Autism Spectrum Disorders* (Issues in Clinical Child Psychology), Springer Pub.
- Miller, A. and Chrétien, K. (2007) *The Miller Method: Developing the Capacities of Children on the Autism Spectrum* Kingsley pub. London.
- Rogers, S. and Dawson, G. (2010) *Early Start Denver Model for Young Children with Autism: Promoting Language, Learning, and Engagement*. The Guilford Press, Guilford Pub. Inc.
- Rogers, S. and Dawson, G. (2010) *Early Sart Denver Model for Young Children with Autism*. The Guilford Press, NY.
- Siri, Ken. And Lyons, T. (2014) *Cutting-Edge Therapies for Autism*. Skyhorse Pub.

בעיות התנהגות

שם המרצה: ד"ר ליטל שחר-שפירא

מטרות

- הקניית ידע בנוגע לגורמים השונים לבעיות התנהגות
- הכרות עם גישות להתמודדות עם בעיות התנהגות
- התנסות בהתמודדות עם בעיית התנהגות

נושאי הקורס

- כיצד ניתן להבין בעיות התנהגות - גישות התנהגותיות, גישות קוגניטיביות, תיאוריות הומניסטיות, גישות אקולוגיות.
- התמודדות עם בעיות התנהגות בכיתה, מה ניתן לעשות - שיפור המוטיבציה ללמידה, שיפור התקשורת בין המורה לתלמיד (גורדון תומס), חינוך באמצעות חיזוקים, סמכות המורה (מודל הסמכות השלמה/ אריה טבעון), התמודדות לאחר אירוע (שיחת משמעת/ אליעזר יריב)

ביבליוגרפיה

חובה

- יריב, א. (1999) שקט בכיתה, בבקשה! מדריך לטיפול בבעיות משמעות ואלימות. הוצ' רכס.
- פייבר, א. ומייזליש, א. (2000) איך לדבר כך שהילדים ילמדו. הוצאת לייף סנטר, אלקנה.

רשות

- אלדר, א. (2002) ניתוח יישומי של בעיות התנהגות: עקרונות ותהליכים.
- בארקלי, ר.א ובנטון, ק.מ. (1999) הילד הסרבן. הוצאת גלילה תל אביב.
- גורדון, ת. (1995) הורות יעילה. הוצאת ספרים יבנה.
- גרין, ר. (2001) ילד פיצוץ. הוצאת עם עובד תל אביב.
- חטיבה, נ. (2003) תהליכי הוראה בכיתה. הוצאה האקדמית לפיתוח סגל הוראה, תל אביב.
- רון, ת. (1994) ויותר מכל- אהבה: האמנות והמיומנות בטיפול בילדים. רמות, תל אביב.

התפתחות סנסו-מוטורית

שם המרצה: נורית הלינגר

מטרות הקורס

הקורס יקנה לסטודנטים ידע אודות ההתפתחות הנורמלית של המערכות התחושתיות והתנועתיות כבסיס להתנהגות תואמת ולהשתתפות תקינה של ילדים בעיסוקים השונים הנדרשים מהם: משחק, אכילה, כתיבה ולמידה. בנוסף, הקורס יעסוק במקרים בהם המערכות הנ"ל מתפתחות באופן לקוי, בהשלכות על ההשתתפות וכן בדרכים לאתר ילדים שהתפתחותם לקויה ולטפל בהם.

נושאי הקורס

1. התפתחות מול גדילה- ההבדלים
2. פקטורים (משתנים) המשפיעים על התפתחות סנסו-מוטורית- המודל האקולוגי
3. עקרונות התפתחות סנסו-מוטורית תקינה
4. תחושה:
 - א. מערכות חישה והבסיס הנוירולוגי שלהן
 - ב. איתור
 - ג. טיפול
 - ד. התנסות פעילה של הסטודנטים
5. תנועה:
 - א. מושגים מעולם התנועה הנורמלית
 - ב. תכנון תנועה ו-DCD
 - ג. פיתוח דומיננטיות ידנית
 - ד. התנסות פעילה של הסטודנטים
6. מיומנויות סנסומוטוריות נבחרות:
 - א. אכילה
 - ב. כתיבה
 - ג. התנסות פעילה של הסטודנטים
7. סוגיות בהתפתחות סנסו-מוטורית (נושא זה תלוי בהספק במהלך הסמסטר):
 - א. פגות

ב. פנאי

ג. הקשר להפרעות רגשיות

ד. מגדר

ביבליוגרפיה

- אהרוני, ח. וקירשנבויים, ח. (2008) *היפוטוניה בילדים: מאפיינים ואתגרים להתערבות פסיכומוטורית*. דינמי און-ליין (24). אוחרזר מתוך:
<http://www.wingate.org.il/Index.asp?CategoryID=638&ArticleID=3922&VolumeID=26>
- בן פזי, ה., לוסוס, א. ועדי-יפה, א. (2009) *הפרעות ראשוניות ומשניות בכתב היד בילדים*. הרפואה, 8, 515-519.
- האן-מרקוביץ' ג. (1993) *ילד מה הוא צריך*. נתניה: אחיאסף.
- הנפורד, ק. (2000) *חכמה בתנועה*. קרית טבעון: נורד.
- כרמון, ס. ולויאן-אלול נ. (2008) *חושנים ומפגשים בתנועה*. תל-אביב: ליאור.
- סאקס, א. (1985) *האיש שחשב שאשתו היא כובע*. אור יהודה: מחברות לספרות.
- סטוק-קרנוביץ', ק. (2005) *הילד הלא-מתואם*. חיפה: אמציה.
- רוזנבלום, ש. ופריש, כ. (2008) *דיסגרפיה - מאפיינים ודרכי הערכה - תרומת המחקר לחשיבה קלינית*, IJOT כתב-עת ישראלי לריפוי בעיסוק, 17, H175-H155.
- Bronfenbrenner, U. (1994) *Ecological models of human development*. In: M, Gauvain, & M. Cole (Eds.), *Reading on the Development of Children* (pp. 37-43). NY: Freeman. Retrieved from:
<http://www.psy.cmu.edu/~sieglar/35bronfenbrenner94.pdf>
- Flatters, I., Mushtaq, F., Hill, L.J., Holt, R.J., Wilkie, R.M. & Mon-Williams, M. (2014) *The relationship between a child's postural stability and manual dexterity*. Experimental Brain Research, 232(9), 2907- 2917. Retrieved from: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4131166/>

- Luchini, V., Musaad, S. M., Donovan, S. M., & Lee, S.-Y. (2017) *Differences and agreement in perception of child picky eating among center- and home-based childcare providers and parents and its impact on utilized mealtime strategies*. Nutrition and Metabolic Insights, 10, 1-7.
- Wickremasinghe, A.C., Rogers, E.E., Johnson, B.C., Shen, A., Barkovich, A.J. & Marco, E.J. (2013) *Children born prematurely have atypical sensory profiles*. Journal of Perinatology, 33(8), 631-635.
- Yogman, M., Garner, A., Hutchinson, J., Hirsh-Pasek, K., and Golinkoff, R.M. (2018) COMMITTEE ON PSYCHOSOCIAL ASPECTS OF CHILD AND FAMILY HEALTH, COUNCIL ON COMMUNICATIONS AND MEDIA. *The power of play: A pediatric role in enhancing development in young children*. Pediatrics, 142, 1-16.

התפתחות שפה

שם המרצה: ד"ר אורית פוקס

רציונל

אחת השאלות המרתקות במחקר הבלשני והפסיכולוגי היא השאלה כיצד ילדים לומדים שפה. רב מוחלט של הילדים מתמחים במערכת המורכבת של שפה בגיל צעיר מאד, ללא מאמץ וללא לימוד מכוון. הקורס עוסק בהתפתחות שפה לאורך שנות החיים הראשונות ועד גיל בית הספר המאוחר. בחלקו הראשון מוצגים מושגי יסוד בתחום הפסיכו-בלשנות, אשר עוסק במבנה השפה והידע הלשוני של דוברים. בהמשך, מתוארים דפוסי התפתחות תקינה של הידע הלשוני של דוברי עברית כשפת אם, בחלוקה לתחומי השפה השונים: פונולוגיה, סמנטיקה, מורפולוגיה, תחביר ושיח. הקורס יתמקד ברכישת שפה אצל ילדים עם התפתחות תקינה, אך יעסוק גם בנושאים של רכישת שפה שניה, שפת סימנים והפרעות שפה התפתחותיות.

מטרות

1. לעמוד על מורכבותה של שפת אנוש, תפקידה ומאפייניה
2. להכיר גישות תיאורטיות המסבירות את רכישת השפה
3. להתוודע לתהליכי רכישת שפה
4. להבין את הקשר בין התפתחות מערכות התפיסה והביצוע לבין התפתחות השפה.
5. להכיר אסטרטגיות לטיפול והעשרת שפה של ילדים.

תכני הקורס (על פי שיעורים)

1. מבוא: הגדרת מושגי יסוד – דיבור, שפה ותקשורת
2. מאפייני שפה אנושית
3. מרכיבי שפה אנושית (צורה, תוכן ושימוש): סמנטיקה, פונולוגיה, סינטקס ומורפולוגיה
4. גישות תיאורטיות לרכישת שפה
5. תנאים מקדימים להתפתחות תקינה של שפה
6. שלבים ברכישת שפה: השלב הקדם מילי
7. שלבים ברכישת שפה: השלב הקדם מילי

8. שלבים ברכישת שפה: השלב החד מילי
9. שלבים ברכישת שפה: השלב החד מילי
10. שלבים ברכישת שפה: השלב הדקדוקי המוקדם
11. שלבים ברכישת שפה: השלב הדקדוקי המאוחר
12. התפתחות מאוחרת של שפה
13. טיפוח והעשרת שפה של ילדים

ביבליוגרפיה

- דרומי, א. (1998) היא לא מדברת היא רק אומרת מילים. בתוך: שמרון, י' (עורך). מחקרים בפסיכולוגיה של הלשון בישראל. האוניברסיטה העברית, ירושלים: מאגנס, 36-56.
- דרומי, א. ורינגוולד-פרימרמן, ד. (1996) התערבות תקשורת ושפה לילדים ליקוי שמיעה: השלב הקדם מילי. עמ' 80-81 אוניברסיטת תל-אביב: רמות.
- חביב, ט., קמפף, ז. ובלום-קולקה, ש. (2010) מה הסיפור של סיפורי שיחה? ש' בלום-קולקה ומ' חמו, (עורכים). ילדים מדברים: דפוסי תקשורת בשיח עמיתים. תל-אביב: מטח, עמ' 87-120.
- חמו, מ. ובלום-קולקה, ש. (2010) צמיחתה של שיחה חברתית בקרב ילדים. ש' בלום-קולקה ומ' חמו, (עורכים). ילדים מדברים: דפוסי תקשורת בשיח עמיתים. תל-אביב: מטח, עמ' 261-292.
- סגל, מ. (2012) התפתחות כישורי שיח. בתוך: ב' צור, מ' סגל, א' רום ו, (עורכים). והילד אומר: רכישת שפה ותקשורת בילדות. מכון מופ"ת, עמ' 270-297.
- רביד, ד. (2002) לשון ואוריינות במעבר מן הגן לבית הספר. בתוך: קליין, פ., גבעון, ד. שפה למידה ואוריינות בגיל הרך, 43 – 70.
- רום, א. סגל, מ. וצור, ב. (2003) ילד מה הוא אומר? על התפתחות שפה אצל ילדים, מכון מופת, עמ' 83-119, 164-122, 169-214.
- רום, א., צור, ב. וקריזר, ו. (2009) שפה וקוץ בה. לקויות תקשורת, שפה ודיבור אצל ילדים. מכון מופת, עמ' 75-94.
- Fuks, O. (2015) *Bimodal Bilingual acquisition of Israeli Sign Language and Hebrew by a hearing child of deaf parents*. Proceedings of the 22nd International Congress on the Education of the Deaf (ICED 2015), July, Athens Greece (Pages 12 - CD Rom)

- Goldin-Meadow, S., & Alibali, M. W. (2013) *Gesture's role in speaking, learning, and creating language*. Annual review of psychology, 64, 257.
- Rowe, M. L. (2008) [Child-directed speech: Relation to socioeconomic status, knowledge of child development, and child vocabulary skill](#). Journal of Child Language, 35, 185-205.

ביבליוגרפיה מומלצת

- אולשטיין, ע. (1991) עברית שפה קשה גם לילדי הגן, הד הגן, חוברת ג' ניסן תשנ"א, עמ' 233-237.
- ברמן, ר. (1997) מבוא לפרקים העוסקים ברכישת לשון. מתוך: י' שימרון (עורך) מחקרים בפסיכולוגיה של הלשון בישראל, הוצאת מאגנס, ע' 23-25.
- ברמן, ר. (1997) עיון ומחקר ברכישת העברית כשפת אם: ראשית רכישת התחביר וצורות השיח. בתוך: שימרון, י'. (עורך). מחקרים בפסיכולוגיה של הלשון בישראל. האוניברסיטה העברית, ירושלים: מאגנס, 101-57.
- דרומי, א. (2000) מאגר דפי מידע להורים. ירושלים: משרד החינוך והתרבות.
- דרומי, א., פוקס, א., רינגולד-רפימרמן, ד. וצהר, נ. (תשס"ג). יישום תכנית "קשר" בגן הילדים, הוצאת "מעלות".
- יפעת, ר., זדונאיסקי-ארליך ש. וסנדבק, א. (1999) אירועי שיח בגן: ניתוח על פי עקרונות מחקר פעולה. מכון מופ"ת: בית הספר למחקר ופיתוח תוכניות.
- כצנברגר, א. (1997) התפתחות היכולת לספר סיפור על פי סדרת תמונות. חלקת לשון: כתב עת למחקרים בבלשנות 24 ע', תשנ"ז 61-80.
- ניר, ר. (1990) מבוא לבלשנות, יח' 10-12. האוניברסיטה הפתוחה.
- צור, ב. (1983) על רכישת היידוע בקרב ילדים דוברי עברית. עבודת M.A החוג להפרעות בתקשורת, אוניברסיטת תל-אביב.
- קוזמינסקי, ל. (2002) למידה אסטרטגית של מילים חדשות בהקשר סיפורי. בתוך: קליין, פ., גבעון, ד. שפה למידה ואוריינות בגיל הרך, 43 – 70.
- קליין פ.ש. (עורכת) (2000) תינוקות, טף הורים ומטפלים: מחקרים בנושא התפתחות הילד בישראל. אבן יהודה: רכס.
- קפלן, ד. (1983) סדר רכישת יסודות מורפו-תחביריים בקרב ילדים דוברי עברית בגיל הגן. עבודת גמר לתואר "מוסמך", אוניברסיטת תל-אביב.
- קפלן, ד. (1983) סדר רכישת יסודות מורפו-תחביריים בקרב ילדים דוברי עברית בגיל הגן. עבודת גמר לתואר "מוסמך", אוניברסיטת תל-אביב.

- רביד, ד. (1997) רכישת לשון, תהליך לשון ואוריינות. עקרון העקיבות הטיפולוגית. בתוך: שימרון י' (עורך). מחקרים בפסיכולוגיה של הלשון בישראל. ירושלים: האוניברסיטה העברית.
- שמרון י' (עורך) (1997) מחקרים בפסיכולוגיה של הלשון בישראל: רכישת לשון, קריאה וכתבה, י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, ירושלים.
- *חוברת הד הגן (גיליון מיוחד), כסלו תש"סד (דצמבר 2003), חוברת ב, שנה ס"ח- עוסקת בהעשרת שפה.

- Dromi, E., & Zaidman-Zait, A. (2011) *Interrelations between communicative behaviors at the outset of speech: Parents as observers*. Journal of child language, 38(01), 101-120.
- Fitneva, S. A., Christiansen, M. H., & Monaghan, P. (2009) *From sound to syntax: Phonological constraints on children's lexical categorization of new words*. Journal of Child Language, 36(05), 967-997.
- Friedmann, N. A. (2007) *Young children and A-chains: The acquisition of Hebrew unaccusatives*. Language Acquisition, 14(4), 377-422.

כישורי חיים

שם המרצה: דפנה לינקר גוברין

רציונאל

החינוך בשנות האלפיים מצביע על כך שיש להכין את התלמיד לקראת התמודדות עם מצבים משתנים, המאופיינים הן ע"י הקדמה הטכנולוגית מחד, ומאידך ע"י תחרות גוברת ושינוי ערכים.

על רקע זה צמחה התפיסה החינוכית המדגישה את הקשר בין הרגש, החשיבה וההתנהגות, ורואה צורך בהכשרת המערכת כולה להקנות כישורים לתלמידים אשר יאפשרו רווחה נפשית, כישורי הסתגלות ויכולת התמודדות עם מצבים משתנים.

קידום המיטביות במערכת החינוך משמעה בחירה ערכית, הנוגעת במשמעויות של העצמת הפרט. תפקיד בתי הספר ליצור תכנית לקידום מיטביות שתיצור אקלים חינוכי מיטיבי. שילוב בין הידע הפסיכולוגי, המערכתי, והידע הפדגוגי יאפשר להטמיע עקרונות של מיטביות בתהליכי הלמידה, ביצירת סביבה לימודית מיטבית על מנת לקדם את הרווחה הנפשית של אוכלוסיות התלמידים. התוכנית התפתחותית, מקיפה וארוכת טווח. המחנך מתוקף היותו הדמות המשמעותית בחיי התלמידים, הוא זה המיועד ללמד באופן שיטתי את הכישורים בכיתה.

מטרות

- א. לפתח את הסטודנט להיות בעל מודעות עצמית לכוחות, לחולשות, לסיכויים ולסיכונים. בעל יכולת בחירה בחיים המכוונים על ידי מחשבה מעמיקה, בעל יכולת לכוון את חייו על פי מטרות שהציב לעצמו.
- ב. טיפוח הרגישות והמודעות של הסטודנטים לצורכי התלמידים על שונותם ומגבלותיהם.
- ג. הדגשת הדיאלוג המשמעותי בכתה ומתן מקום לשאלות, העלאת דילמות וביטוי להתלבטויות וקונפליקטים.
- ד. הכרות עם הרציונאל התיאורטי והמחקרי העומד בבסיסם של כל אחד מהכישורים.
- ה. התנסות בדרכי הוראה אלטרנטיביות – מעגל הקסם, תוכנית דוסו.

תכנים

- א. כישורי חיים – מדוע וכיצד?
- ב. "מעגל הקסם" – פרקטיקה יישומית להטמעת כישורי חיים בגיל הרך.

- ג. פיתוח העצמי – גישות תיאורטיות להבנת מושג העצמי, פיתוח ה"עצמי" כבסיס לכישורים אחרים. התיאוריה הקוגניטיבית של אלברט אליס.
- ד. ייצוג עצמי - מהות ויישום.
- ה. הכרת תכונות מניעה ועקרונות חינוכיים טיפוליים העוסקים במצבי לחץ, במטרה למנוע משברים ולסייע במצבי מצוקה. משאבי התמודדות וחוסן נפשי
- ו. "דוסו" - סדנאות לפיתוח מיומנות תקשורת בין אישית. קישור בין התיאוריה וההתנסות (אני כתלמיד – אני כמורה).

ביבליוגרפיה

- אבינון, י. (1996) *חינוך הרגשות* בתוך: דפים 23 תשנ"ו, משרד החינוך, התרבות והספורט. האגף להכשרת עובדי הוראה.
- אלדור, י. וארהרד, ר. (1990) *חוסן נפשי, שיפור כושר התמודדות במצבי מצוקה*. משרד החינוך והתרבות.
- אליגון, מ. ועינת ב. (1996) *קידום כשירות חברתית והסתגלות, רמות, אוניברסיטת ת"א*.
- ארהרד, ר. (2001) *אקלים חינוכי מיטבי, ערכה לאבחון והתערבות*. משרד החינוך שירות פסיכולוגי ייעוצי היחידה למחקר ולפיתוח.
- http://meyda.education.gov.il/files/Shefi/pdf/maagal_hakesem.pdf
- זלצמן, נ., פרנקל, ר. ורוזמן, מ. (1997) *כישורי חיים – פיתוח זהות אישית בקבוצות ילדים ומתבגרים, תל אביב, הוצאת רמות*.
- רוזמן, מ., זלצמן, נ. ופרנקל, ר. (1989) *זהות אישית. הוצאת רמות אוניברסיטת ת"א*.
- שכטר, מ. (1991) *תוכנית כישורי חיים. משרד החינוך – שפ"י, ירושלים. (פנימי)*.
- שדמי, ח. (2007) *כישורי חיים – מתווה לתכנון ולהפעלת תכנית בית ספרית, ירושלים הוצאת מעלות*.
- שראל, ד. (2011) *כשהמורה נעלב וזועם על חשיבותה של אמפתיה. הד החינוך, אוקטובר 2011 כרך פ"ו, גיליון מס' 01 עמ' 75-70*.

http://meyda.education.gov.il/files/Shefi/pdf/maagal_hakesem.pdf

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Shefi/KishureiChaim/meytaviyut/KishureiHaimLeYesody.htm>

לקויות על הרצף האוטיסטי

שם המרצה: ד"ר ניצן כהן

מטרות הקורס

הכרת מאפייני הלקות האוטיסטית

נושאי הקורס

קרטיוני אבחנה, שכיחות ההפרעה, אבחנה מבדלת, אפיוני הילד והתלמיד בעל הלקות
התקשורתית, אבחון, תיאוריות, קו מורבידיות...ועוד ככל שיאפשר הזמן

מקורות:

חובה (במבחן יינתנו 2 שאלות שרק מי שקרא את החומרים הללו יוכל לענות עליהן)

- דרומי, א. (2018) מסע להבנת הרצף. ספרי ניב. שער ראשון, עמ' 124-25.
- לוינגר ס' (2015). מעבר לקשת. קרית ביאליק הוצאת אח. עמ' 137-106.

רשות הפריטים המסומנים בקו תחתי משמשים בתחרות כתיבת ההמלצה

- אבן, א. (2014) דוויד טוויזר אזרח למופת. סימניה.
- אייברסן, פ' (2009). בן מוזר. הוצאת דביר.
- בן צבי, מ' (2009). אוטיזם טיפול באמצעות ניתוח התנהגות. קרית ביאליק: אח. עמ' 14-21.
- גרנדין, ט' (2006). השפה הסודית של בעלי החיים. תל אביב: הוצאת אריה ניר. עמ' 9-33.
- דיסטל אטריביאן, ג' (2009). ואם היו אומרים לך. אור יהודה: הוצאת זמורה ביתן.
- האדון, מ' (2004). המקרה המוזר של הכלב בשעת לילה. אור יהודה: הוצאת מחברות לספרות.
- וויליאמס ד' (1996). אף אחד בשום מקום. תל אביב: הוצאת ידיעות אחרונות, ספרי חמד.
- חגי ע' (2005). ילד שלי מיוחד. בן שמן: הוצאת מודן. עמ' 148-201.
- לוינגר ס', קליין פ' (2002). הכשר לקשר. קרית ביאליק: הוצאת אח. עמ' 21-38.
- לסטר, ג' (2017) שטום. ידיעות ספרים.
- מון א' (2005). מהירות החושך. תל אביב: הוצאת גרף.

- מוריס ק' (2000). השמיעי קולך. תל אביב: ספרית פועלים.
 - מקגאוורן ק' (2006). קשר עין. בן שמן: הוצאת מודן.
 - סטיוארט, ק. (2016) ילד קוביות. הוצאת מטר.
 - סימסיון ג. (2013) פרויקט רוזי. אחוזת בית ספרים.
 - סימסיון ג. (2015) אפקט רוזי. אחוזת בית ספרים.
 - פרינס י' (2006). שירת הגורילות. אור יהודה: הוצאת דביר.
-
- Baron-Cohen S, Scott FJ, Allison C, Williams J, Bolton P, Matthews and Brayne C (2009) *Prevalence of autism-spectrum conditions: UK school-based population study*. The British Journal of Psychiatry, 194, 500–509.
 - Ozonoff S, Macari S, Young GS, Goldring S, Thompson M, Rogers SJ. (2008) *Atypical object exploration at 12 months of age is associated with autism in a prospective sample*. Autism, 12(5), 457– 472.

לקויות ראייה ועיוורון

שם המרצה: רויטל בר-שי

רציונל

במערכת החינוך משולבים תלמידים לקויי ראייה ועיוורים. במחוז דרום לא קיימות מסגרות לתלמידים לקויי ראייה ועיוורים ולכן כלל התלמידים משולבים במסגרות לחינוך מיוחד ומסגרות כוללניות. מערך התמיכה הדיפרנציאלי נותן מענה מקיף בתחומים הנוגעים להתנהלות התלמיד, שילוב החברתי, קבלת הלקות ומענה טכנולוגיה. בקורס זה תכירו את תפקידי המורה התומכת אשר מקדמת את תהליכי השילוב היעילים הן לתלמיד והן למערך הבית ספרי המשלב.

מטרות הקורס

1. הכרות עם מערך התמיכה בתלמידים בשכיחות נמוכה – מהות תפקיד המורה התומכת.
2. לקות ראייה- עיוורון- ומה שבניהם- הגדרות, מאפיינים.
3. סוגי לקויות ראייה, שכיחות ואפיון – ביטויים במהלך יום לימודים.
4. מאפייני עבודת המורה התומכת- 4 תחומי התערבות.
5. לקות ראייה ועיוורון – השפעות בתחום החברתי, רגשי מילדות לבגרות.
6. הנגשות- חוק ההנגשה, סוגי ההנגשות : טכנולוגיות, פיזיות, דידקטיות.
7. סדנא- תכנון שיעור מותאם לתלמיד לקוי ראייה- התאמת חומרי הוראה לתלמידים לקויי ראייה- הדגשים ותכנון.
8. המחנכת ככוח מקדם ומחזק תלמיד לקוי ראייה.

תכני הקורס

לקויות ראייה, עיוורון, מחלות עיניים, מסמך הסטנדרטים, מערך התמיכה, הנגשות (פיזיות, דידקטיות, טכנולוגיות, טיולים), תגי"ל, קבוצת שווים.

ביבליוגרפיה

- אבישר, ג. (2010) הכלה ונגישות – על תכנון לימודים ותכניות לימודים לתלמידים עם מוגבלויות. מכון מופ"ת.

- הולצר, י., יעקב, ת., אלמוסינו, י., ברגמן, א. (2001) מדריך לשילוב ילדים עם מוגבלות גופנית בבית ספר ובקהילה. מכון מופ"ת.
- הס, א. (2012) ראייה שונה בשילוב: זיהוי וטיפול "פוטנציאל הצמיחה" של תלמידים עם לקויות ראייה ועוורים המשולבים בחינוך הרגיל. בתוך: א' גלעדה, י' לייזר, רייטר ש', שילובים: מערכות חינוך וחברה, חיפה: אחוה הוצאה לאור. 87-110.
- הס, א. (2015) לא חושך לא אור, תלמידים וסטודנטים עם לקויות ראייה ועיוורון בישראל, מכון מופ"ת.
- הס, א. (בעריכה) תפיסת סטודנטים עם לקויות ראייה נושאים מרכזיים באיכות חייהם לאור השתתפות בתכנית העצמה אישית וחברתית. סוגיות בחינוך המיוחד ובשילוב.
- משרד החינוך (1988) חוזר מנכ"ל ס"ח – האגף לחינוך מיוחד
- מרגלית, מ. (2000) דוח מרגלית, ועדה לבחינת יישום חוק החינוך המיוחד, משרד החינוך, ירושלים.
- קדמון, ח. (1989) סוגיות בחינוך המיוחד, יחידה 7: עיוורון ולקות ראייה, האוניברסיטה הפתוחה.
- שביט, פ. ; רייטר, ש. (2016) אני שותף- חינוך הומניסטי לנחישות עצמית ולסנגור עצמי. מכון מופ"ת.
- שוחט, מ. ואשכנזי, ש. (עורכים) (2010). רפואת ילדים. תל אביב: דיונון בע"מ.
- Bigelow A. E. (2003) *The development of joint attention in blind infants* . Development and Psychopathology journal, Vol 15 . Issue 02.
- Corn A. and Erin, J. (Eds) (2010) *Foundations of Low Vision*. New York: AFB Press.

אתרים ברשת:

- על חלקי העין, מבנה העין: <http://www.optikid.co.il/mivne-eye.htm>
- משרד הרווחה, נתונים: www.molsa.gov.il/MisradHarevacha/Disabilities/Blindness
- לקות ראייה קורטיקלית בילדים – רות ולנסי: www.themedical.co.il/Article.aspx?itemID=2835

מבוא לחינוך מיוחד

שם המרצה: נורית הלינגר

מטרות הקורס

- הקניית ידע, הבנה בסיסית ומושגי יסוד בתחום החינוך המיוחד.
- הצגת עקרונות פילוסופיים, פסיכולוגיים, סוציולוגיים ואת יישומם בהוראה ובלמידה.
- היכרות בסיסית עם לקויות שונות ומסגרות חינוכיות מגוונות המותאמות להן.
- פיתוח תפיסת עולם הומניסטית בנוגע לחינוך ולשילוב תלמידים עם צרכים מיוחדים.
- הכרות עם חקיקה רלוונטית.

נושאי הקורס

1. מהו החינוך המיוחד: הגדרת החינוך המיוחד ומטרותיו, הגדרת החריגות עפ"י ה-WHO (לקות, מוגבלות, נכות).
2. ההיסטוריה של החינוך המיוחד, הבסיס הפילוסופי.
3. מושגים סוציולוגיים: נורמה, סטריאוטיפ, תיוג (סטגימה) וביטויים בחינוך המיוחד.
4. מקומו של החינוך המיוחד בחברה: עמדות מורים, הורים ותלמידים בנוגע לשילוב, מודלים לשילוב בישראל.
5. משפחות לילדים עם צרכים מיוחדים: הורים, אחים.
6. חוק החינוך המיוחד בישראל.
7. חוק השילוב, עקרון הנורמליזציה.
8. ועדות השמה, ועדות שילוב.
9. בניית תח"י/ תל"א/תח"א.
10. מסגרות בחינוך המיוחד, אנשי מקצוע, צוות בין מקצועי, צורות עבודה, זכויות.
11. אוכלוסיות בחינוך המיוחד: מגבלה שכלית- התפתחותית (פיגור שכלי), לקויות למידה, הפרעות רגשיות, הפרעות התנהגות, הפרעות קשב וריכוז, הפרעות תקשורת, לקויות חושיות (עיוורון ולקויות ראייה, חירשות), שיתוק מוחין, ילדים מאושפזים.
12. דגמי שילוב של תלמידים בעלי צרכים מיוחדים.

ביבליוגרפיה

- אבגר, ע. (2014) שירותי חינוך לעוורים וללקויי ראייה. ירושלים: הכנסת, מרכז המחקר והמידע. <http://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m03530.pdf>

- אבישר, ג. (1990) *עזובה ועבריינות נוער* (עמ': 39-9, 69-60). יחידה 5 בתוך: סוגיות בחינוך מיוחד. תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- אבישר, ג. ולייזר, י. (2000) *הערכת התמורות בחינוך המיוחד כשינוי בחינוך. הלכה למעשה בתכנון לימודים*, 15, 97-124.
- איגל, כ. (2006) *קבלת החלטות בצוות רב תחומי בתחום החינוך, חקר תהליכי קבלת החלטות ב"ועדות ההשמה" הפועלות מתוקף חוק החינוך המיוחד*. (חיבור לשם קבלת התואר "דוקטור לפילוסופיה"). אוניברסיטת חיפה, חיפה.
- אלישר ש., גורני, ז. וטנה ש. (עורכים) (2012) *ירידה בשמיעה בקרב ילדים ובני-נוער. הוצאת עמותת "שמע" ואגף השיקום במשרד הרווחה*.
- אמיר-מסר, א. (1990) *שרותי עזר בחינוך המיוחד* (עמ' 28-11). יחידה 9 בתוך: סוגיות בחינוך מיוחד. תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- בורק, ש. (2007) *חריגויות ודעות קדומות: תולדות החינוך המיוחד בעולם*. תל-אביב: ירון גולן.
- גומפל, ת. (1999). *החינוך המיוחד בישראל לקראת שנות 2000: מאין באנו ולאן אנו חותרים? סוגיות בחינוך מיוחד ובשיקום*, 14, 71-82.
- גרינספן, ס. ווידר, ש. (1995) *ילדים עם צרכים מיוחדים. קריית גת: קוראים*.
- וורגן, י. (2006) *טיפול מערכת החינוך בילדים מאושפזים ובילדים חולים המרותקים לביתם*. ירושלים: הכנסת, מרכז המחקר והמידע.
<http://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m01422.pdf>
- זקש, ש. ואחרים (1990) *מהות החינוך המיוחד* (עמ': 40-11, 102-93). יחידה 1 בתוך: סוגיות בחינוך מיוחד. תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- טיאנו, ש. (עורך) (2010) *פסיכיאטריה של הילד והמתבגר*. תל-אביב: דיונון.
- ילון-חיימוביץ', ש., סלניקו, א., ארצי, נ. ופישמן, ר. (2009) *ריפוי בעיסוק ומוגבלות שכלית התפתחותית לאורך מעגל החיים- נייר עמדה*. כתב עת ישראלי לריפוי בעיסוק, 18, 91-96.
- מנור, א. טיאנו, ש. (2001) *לחיות עם הפרעות קשב*. תל-אביב: דיונון.
- משרד החינוך- אגף חינוך מיוחד (2009) *דברי הסבר להורים אשר עניינו של ילדם נדון בוועדות שילוב, השמה וערר (עפ"י חוק החינוך המיוחד)*. ירושלים: משרד החינוך, התרבות והספורט.
- נציבות שוויון לאנשים עם מוגבלות. (2.7.2018) *אושרה הרפורמה בחוק חינוך מיוחד*.
אוחזר מתוך
http://www.justice.gov.il/Units/NetzivutShivyon/publications/news/Pages/special_ed_reform_approved.aspx

- פנסירר, א. (2011) שירותים במערכת החינוך המיוחד לילדים בעלי פיגור שכלי- תמונת מצב. ירושלים: הכנסת, מרכז המחקר והמידע.
<http://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m02943.pdf>
- רוזנבאום, פ., רוזנבאום ל. (2013) שיתוק מוחי : מהאבחנה ועד לחיים הבוגרים. קריית ביאליק: אח.
- רון, ח. (1997) הכללתם של ילדים חריגים בחינוך הרגיל. סוגיות בחינוך מיוחד ובשיקום, 12, 21-29.
- רון, ח. (2007) סוגיות ומחלוקות בנושא השילוב וההכלה במסגרות חינוך פורמאליות. בתוך רייטר, ש., לייזר, י. (עורכים). שילובים; לומדים עם מוגבלויות במערכות חינוך (עמ' 27-56). חיפה: אחווה.
- רייטר, ש' (1990) דרכי עבודה בחינוך המיוחד (עמ' 11-20, 42-59). יחידה 11 בתוך: סוגיות בחינוך מיוחד. תל- אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- שולמן, ש. (1990) הפרעות רגשיות אצל ילדים (עמ': 9-31, 40-54). יחידה 6 בתוך: סוגיות בחינוך מיוחד. תל- אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- שפירא, י., בן אליעזר, א. (1995) יסודות הסוציולוגיה. עמ' 26-39, תל- אביב: עם עובד.
- שרוני, ו. (1990) ליקויי למידה (עמ': 14-16, 23-49, 55-68). יחידה 4 בתוך: סוגיות בחינוך מיוחד. תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- Ashburner, J., Ziviani, J. & Rodger, S. (2008) *Sensory processing and classroom emotional, behavioral, and educational outcomes in children with autism spectrum disorder*.
- American Journal of Occupational Therapy, 62, 564-573.
- Kanesalingavelan, K., Sabhesan, S. & Savitha, K. (2017). *Intellectual disability (mental retardation) - Review of literature and some complementary approaches of management*. Journal of Evolution of Medical and Dental Sciences, 6, 435-441.
- Nurullah, A.S. (2013) "It's Really a Roller Coaster": Experience of parenting children with developmental disabilities. Marriage & Family Review, 49, 412-445.
- Reichman, N.C., Corman, H. & Noonan, K. (2008) *Impact of child disability on the family*. Maternal and Child Health Journal, 12, 679-683.
- World Health Organization (2001). *International Classification of Functioning, Disability and Health: ICF*. (pp.211-215). Geneva: Author.

מבוא ללקויות למידה

שם המרצה: קרן סער

מטרות הקורס

1. הכרת הגדרות וגישות בתחום לקויות הלמידה והקשב
2. הכרת מאפייני אנשים עם לקויות למידה לאורך החיים.
3. הבנת המורכבות של לקויות למידה והצורך בהתייחסות רב-מקצועית.

נושאי הקורס

הקורס יעסוק בהיבטים התיאורטיים ובהכרת מושגי יסוד הנדרשים להבנת הקשיים בלמידה ולהבנת לקויות הלמידה. הקורס יעסוק בהגדרות ללקויות למידה, שכיחות, גישות ודילמות באבחון לקויות למידה (מודל הפער, מודל ה-RTI מודל רב מימדי). כמו כן, הקורס יעסוק בהיכרות עם אוכלוסיית תלמידים לקויי למידה על מאפייניה השונים. בקורס יוצגו הלקויות השונות: דיסלקציה, דיסגרפיה, דיסקלקוליה, NLD – לקות למידה בלתי מילולית, קשיי קשב ומאפייניהן העיקריים. כמו כן, נכיר את המושג תחלואה נלווית ונלמד על המצבים האפשריים השונים: קשיים רגשיים / חברתיים / התנהגותיים, דיכאון, חרדה ועוד. לבסוף, נתמקד באבחון לקויות למידה, קווים מהותיים בקריאת האבחון, איתור הממצאים העיקריים ומהן ההתאמות החינוכיות להם זכאים התלמידים.

רשימת קריאה – חובה

- אל-דור, י. (2014) *לקויות למידה: מדיניות משרד החינוך – תמונת מצב עם מבט לעבר ולעתיד*. מפגש, כרך כ"ב, גיליון 39.
- מרגלית, מ. (2014) *לקויות למידה: מודל נורו-התפתחותי – לאחר 15 שנים*. מפגש, כרך כ"ב, גיליון 39.
- שרפי, כ. ורזנבלום, ש. (2014) *לקויות למידה בקרב בוגרים – יישום מודל הבריאות העולמי (ICF) כמפתח להבנה של צרכי הפרט: מאמר עמדה*. מפגש, כרך כ"ב, גיליון 39.
- שש, ר., (1996) *לקות למידה: קשיי הגדרה*. מכון הנריטה סאלד, ירושלים.

רשימת קריאה - רשות

- אורטון דיסלקסיה ישראל (2010) *מה שרציתם לדעת על דיסלקסיה ולקויות למידה אחרות*. הוצאת אורטון דיסלקסיה ישראל.
- גביעון, א., פרידמן, נ., ויכני, מ. (2008) *כתיבה ודיסגרפיות: על תהליך הכתיבה, לקויות בכתיבה, ועל הקשר שבין דיסגרפיה לדיסלקסיה*. שיקומדע, ביטאון האיגוד הישראלי לרפואה פיזיקלית ושיקום, 26, 32-35.

- היימן, ט., (2005, הדפסה מתוקנת). ליקויי למידה: מדריך למידה. האוניברסיטה הפתוחה: רעננה. הגדרות ותיחום עמ' 9-19
- הרץ, פ. (2001) קצת אחרת - איתור לקות למידה וקשיי קשב וריכוז בגיל הרך - באמצעות משחק הילד. הד הגן 65(3):100-102 .
- וולמר ל' (2008) האידיאליזציה שלי – מסע לעולם הפרעת הקשב והריכוז דרך אגדה והדרכה מעשית. חיפה: אמציה הוצאת ספרים.
- לאבוי ר' (2008) פריצת דרך במוטיבציה – 6 סודות שיעוררו מוטיבציה אצל ילדכם. חיפה: אמציה הוצאת ספרים.
- לוין, ג. (2001) ליקוי למידה לא מילוליים: תחומי קושי ומאפיינים עיקריים. פרספקטיבה: אורטון דיסלקסיה ישראל, 20: 49-59.
- מכון מופ"ת (תשס"א) לקות למידה בכיתה – דילמות חינוכיות במציאות החדשה. פרקים 4,5 עמ' 29-41. הוצאת מכון מופ"ת.
- ניימן, ר. (2006) התערבות חינוכית לקידום תלמידים בעלי לקויות למידה. הוצ' משרד החינוך – השירות הפסיכולוגי ייעוצי, ירושלים.
- עינת, ע' (2004) הורים מול מחסום הדיסלקסיה: מפתח לדלת נעולה. תל אביב: הקיבוץ המאוחד.
- פלוטניק, ר. (2009) לגדול אחרת : עולמם הרגשי והחברתי של ילדים עלי לקויות למידה, קשב וריכוז. עמ' 119-153
- קוזמינסקי ל' (2004) מדברים בעד עצמם – סינגור עצמי של לומדים עם לקויות למידה. מכון מופ"ת והוצאת ספרים יסוד.
- קניאל ש' (2006) ספר האסטרטגיות ללמידה – ללמוד איך ללמוד. תל אביב: הוצאת מט"ח.
- Barkley, R. (2000) *Theories of Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder*. In: Quay H.C. & Hogan E.A. (Eds). *Handbook of Disruptive Behavior Disorders*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers. (pp. 295-311).
- Castles, A. (2006) *The dual route model and the developmental dyslexias*. London Review of Education, 4, 49-61.
- Faraone SV., Sergeant J., Gillberg C., and Biederman J. (2003) *The worldwide prevalence of ADHD: Is it an American condition?* World Psychiatry 2:2 104-113.

- Friedmann, N., & Gvion, A. (2010) *Dyslexia types*. In Finkelstein D. (Ed.), *Perspective: The Israeli Orton Dyslexia Publication*, pp. 15-20.
- Frith, U. (1986) *A developmental framework for developmental dyslexia*. *Annals of dyslexia*, 36, 69-81.
- Plaza, M., & Cohen, H. (2007) *The contribution of phonological awareness and visual attention in early reading and spelling*. *Dyslexia*, 13, 67-76.
- Sharfi & Rosenblum (2014) *Activity and participation characteristics of adults with learning disabilities - A systematic review*. *PLOS ONE* (2014).
- Shalev, L., Tsal, Y., & Mevorach, C. (2007) *Brief Report - Computerized progressive attentional training (CPAT) program: Effective direct intervention for children with ADHD*. *Child Neuropsychology*, 13, 382-388.
- Tsal, Y., Shalev, L., & Mevorach, C. (2005) *The diversity of attention deficits in ADHD: The prevalence of four factors in ADHD versus controls*. *Journal of Learning Disabilities*, 38, 142-157.

מהכשרה להוראה

שם המרצה: ענת קסלר

תיאור כללי

קורס זה עוסק בקו התפר שבין הוראה להכשרה. מטרתו העיקרית לסייע לסטודנט להיערך למעבר הצפוי לו בשלב הכניסה להוראה. תכליתו לפתח את יכולותיו של הסטודנט להתבונן ולחשוב וללמוד על אופייה של המערכת הבית ספרית ועל מקומו בתוכה, תוך שהוא אומד, לומד ומגלה את המשאבים הפנימיים והחיצוניים שעומדים לרשותו: מהם הכוחות הפועלים בתוכו? כיצד כוחות אלו יכולים לסייע לו להצליח בהתמודדות עם המעבר הצפוי ושנת ההתמחות? כיצד התפתחותו תלויה בהשפעה של מערכת יחסי הגומלין בינו לבין הארגון לבין הדמויות השונות בו.

רציונל

שלב הכניסה להוראה ידוע כטומן בחובו התמודדות עם אתגרים רבים כגון מתחים רגשיים ופסיכולוגיים, קשים הוראתיים פדגוגיים-דידקטיים וצורך בפיתוח וגיבוש זהות מקצועיים. קשיים אלה מועצמים לנוכח תהליך הערכה המתקיים לאורך שנת ההתמחות. המורה המתחיל עסוק פעמים רבות ב"הישרדות" לנוכח הקשיים הרבים, ותחושה זו מונעת ממנו לתפקד באופן מיטבי ולהיקלט בהצלחה למערכת החינוך. פעמים רבות נפגמת תחושת המסוגלות והיכולת של המורה המתחיל שעדיין אינו חש שייך למערכת הבית ספרית. תהליך זה עלול לגרור אחריו חוסר נחת ואי שקט ותחושת כישלון אישית, שבתורם יגרמו למורה המתחיל לעזוב את מערכת החינוך.

אנו רואים בקורס זה גשר בין ההכשרה התיאורטית להוראה המעשית. היערכות מוקדמת ייחודית לשנה זו יכולה לסייע לסטודנט להתגבר ולצלוח את מהמורות שלב הכניסה להוראה העומד בפתח. באמצעות זיהוי הכוחות המניעים אותו לפעולה, דרך העמקת גיבוש זהותו המקצועית, תוך שהוא מתבונן מן הצד באופן אקספלורטיבי על הארגון הבית ספרי, יכול הסטודנט לפתח כישוריו ויכולותיו, והם יסייעו לו בעתיד הקרוב ב"ריכוך" שלב הכניסה להוראה ובהתמודדות עם תופעת "הלם המציאות" המתוארת בספרות.

נושאי הקורס

בקורס יינתן מענה למספר נושאים מרכזיים:

1. הערכות לשלב הכניסה להוראה: כיצד מחפשים ומוצאים משרת התמחות ההולמת את כישוריני? כיצד יש לכתוב קורות חיים? מה חשוב לקדם בראיון העבודה עם הפיקוח / הארגון הבית ספרי? נתבונן בתהליך מציאת העבודה ונדון בהיבטים שונים של תהליכי ההשמה בחינוך.

2. מוטיבציה והכוונה עצמית – נעסוק בזיהוי ובחינת הכוחות המניעים אותנו לפעולה- כיצד המוטיבציה שבה אנו מחזיקים מקדמת או מעכבת אותנו? מה גורם לנו להצליח? כיצד ניתן לקדם התנהגויות אלו? בהקשר זה נכיר תיאוריות מרכזיות המסבירות מוטיבציה. תוך התמקדות בתיאוריה להכוונה עצמית ובמושגים העומדים בבסיס התיאוריה כגון: הצורך באוטונומיה, מסוגלות עצמית ותמיכה בקשר ושייכות, כמניעים של מוטיבציה פנימית. נכיר את ההבדלים שבין מוטיבציה חיצונית לפנימית, ונכיר את היחס בין מוטיבציות אלה.
3. התפתחות הזהות המקצועית בשלב הכניסה להוראה- נתבונן בשלב הכניסה להוראה, תוך התמקדות באופן שבו הוא יכול להשפיע על עיצוב הזהות המקצועית שלנו- כיצד ניתן בשנת ההתמחות בהוראה להיות נאמנים לתפיסותינו, ולעצב סביבה חינוכית שמשמרת את הזהות האישית, אך נותנת מקום ומחויבת לזהות הארגון הבית ספרי? מה המתח שבין הקול האיש, לקול הקהילה הבית ספרית? כיצד ניתן להתמודד איתו?
4. להיות פרואקטיבי משמעו להיות אדם הפעול בצורה אקטיבית – פעילה, והוא ההפך מלהיות ריאקטיבי- תגובתי, אוטומטי, ללא שליטה מודעת. אדם פרואקטיבי מוכן ליצור הזדמנויות ולגרום לדברים לקרות. את נושא הפרואקטיביות נלווה בהתבוננות על בית ספר כארגון- כיצד הפרואקטיביות שלנו יכולה לסייע להשתלבותנו בתוך המסגרת הבית ספרית? מדוע חשובה היוזמה, ההשתלבות ושיתופי הפעולה שלנו בתוך בית הספר?

רלוונטיות לפרוייקט ה-Teach

קורס זה מבוסס על תובנות וידע תיאורטי שנרכשו בעבודה עם מתמחים בסדנאות הליווי והתמיכה בשלב הכניסה להוראה בכלל, ובפרט בחממות ה-MIT. הדגשים שהושמו בקורס זה על דרכי ההתמודדות האישיים (כפי שבו לידי ביטוי בנושא המוטיבציה, וויסות הרגשות, היכולת האמפתית) יחד עם פיתוח ועידוד יוזמה ופרואקטיביות בבית הספר, תוך כדי התבוננות ולמידה מניסיון, הינם הדגשים שפותחו תוך כדי עבודה עם מתמחים בחממות ה-MIT, והפכו לתפיסה המובילה את היחידה לכניסה להוראה. אנו רואים חשיבות עצומה בפיתוח מורה אוטונומי, המכוון את דרכו בעולם ההוראה תוך היענות של המערכת למילוי צרכיו הפסיכולוגיים: תמיכה בשייכות ובמסוגלות שלו. אנו שואפים להצמיח מורים הפועלים ממוטיבציה פנימית, מורים שמוצאים חשיבות בפיתוח מיומנות מקצועית. דרך העבודה הסדנאית בחממות ה-Pro-Teach ובדיקה לתיאוריה להכוונה עצמית פיתחנו את רעיון ה"משא"בים": מסוגלות, שייכות, אוטונומיה, אקספלורציה, ביטוי עצמי, יוזמה, יכולת, ומכוונות עצמית. אנו זורעים רעיון זה בסדנאות ההתמחות מרובות המשתתפים, בשיתוף פעולה עם שותפי התפקיד השונים, וכעת גם בקורס "גשר מהכשרה להוראה" זה, מזוויות התבוננות אישית.

- דואק, קרול (2008) *כוחה של נחישות*. תל-אביב: כתר.
- דיסי א.ל., ולרנד ר.ג., פלטייר ל.ג. וריאן ר.מ. (2001) *התיאוריה להכוונה עצמית מוטיבציה וחינוך: הפרספקטיבה של הכוונה עצמית*. חינוך לחשיבה, גליון 20.
- זילברשטיין, מ. (1998) *הוראה רפלקטיבית – הבהרה קונספטואלית לתכניות ההכשרה והשתלמות מורים*. בתוך: מ. זילברשטיין, מ. בן-פרץ מרים, ש. זיו (עורכים), *רפלקציה בהוראה* (עמודים 15-42). תל-אביב: מופ"ת.
- סטיבן, ק. (1996) *שבעת ההרגלים של אנשים אפקטיביים במיוחד*. ישראל: אור-עם.
- עשור, א. (2001) *טיפול מוטיבציה פנימית ללמידה בבית הספר*. חינוך לחשיבה גליון 20.
- קניאל, ש. (2013) *אמפתיה בחינוך*. תל-אביב: מכון מופ"ת.
- קפלן, א. ועשור, א. (2001) *מוטיבציה ללמידה בבית הספר – הלכה ומעשה*. חינוך לחשיבה גליון 20.
- Roth, G., Benita, M., Amrani, C., Shachar, B.-H., Asoulin, H., Moed, A., Bibi, U., & Kanat-Maymon, Y. (2014) *Integration of Negative Emotional Experience Versus Suppression: Addressing the Question of Adaptive Functioning*. *Emotion*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a0037051>

מוגבלות קוגניטיבית התפתחותית

שם המרצה: ד"ר דיתה פישל

כללי

נעסוק בהיכרות עם נושא המוגבלות הקוגניטיבית. רוב הקורס יתקיים מחוץ לכיתה ויעסוק בהיכרות ומפגש עם אדם בעל לקות קוגניטיבית בינונית-קשה. בנוסף למשימה זו תתבקשו לנהל בלוג אודות המפגשים ולקרוא חומרים עיוניים העוסקים בלקות האדם שאתם מלווים.

מטרות הקורס

(א) להכיר מושגים, נושאים ודרכי התנהגות הקשורים למוגבלות אינטלקטואלית/קוגניטיבית בינונית וקשה ובחינת מושגים אלו בהקשר חברתי ומהתנסות אישית.

(ב) להכיר אדם שמתפקד ברמת מוגבלות אינטלקטואלית בינונית-קשה ומורכבת ולוות אותו בחיי היום יום

נושאי הקורס

- א. היכרות עם מושגי יסוד בנושא הלקות/מוגבלות הקוגניטיבית: השינויים במינוח ומשמעותם, הגדרת המוגבלות הקוגניטיבית הנוכחית ומשמעותה עבור החברה ויישומה במערכת החינוך.
- ב. לצורכי היכרות ויצירת קשר עם אדם בעל מוגבלויות: הכרת דרכי שיח מותאמים.
- ג. הוראה מגיבה, מודלים והתייחסויות לדרכי הוראה מותאמים ללומדים בעלי לקות קוגניטיבית: נתמקד במודל של לובאס (מודל התנהגותי).

מקורות

- אבישר, ג. (2010) הכלה ונגישות: על תכנון לימודים ותכנון לימודים לתלמידים עם מוגבלויות. תל אביב: מכון מופ"ת.
 - אבישר, ג., לייזר, י., ורייטר, ש. (2011). (עורכים). שילובים: מערכות חינוך וחברה. חיפה: אחווה
 - בכר, י. ועמיתים (2016) עקרונות בהוראת תלמידים עם מוגבלות שכלית התפתחותית. ירושלים: משרד החינוך, אגף א' לחינוך מיוחד.
 - וייסבלאי, א. (2015) חינוך לילדים עם צרכים מיוחדים בישראל – נתונים וסוגיות מרכזיות. הכנסת: מרכז המחקר והמידע
- <https://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m03738.pdf>
- נאון, ד. (2009) (עורכת) תמצית דוח מחקר - מבוגרים בעלי מוגבלות בישראל, מרכז לחקר מוגבלויות ותעסוקת אוכלוסיות מיוחדות, מאירס-ג'וינט - מכון ברוקדייל.

- נסים, ד., עמינדב, ח. ושמס, מ. (2011) (עריכה מדעית). מוגבלות שכלית : הגדרה סיווג ומערכות תמיכה. (תרגום מאנגלית) ועדת המינוח והסיווג של האגודה האמריקאית למוגבלויות שכליות והתפתחותיות, מהדורה 11. קריית ביאליק: הוצאת אח
- פישל, ד. (2005) לומדים ומלמדים בחריגות הקשה. תל אביב: מופ"ת. הספר משתמש במונחים ישנים (פיגור שכלי) אך יש בו חלקים מיישמים שכדאי לעיין בהם ואין אותם במקורות אחרים.
- קדרי, מ. ושייר, ש. (2015) סקירת ספרות בנושא אבחון אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית: הערכה, תהליכי אבחון וכלי הערכה פסיכולוגיים, תהליכים ואבחון לתחלואה כפולה. ירושלים: משרד הרווחה והשירותים החברתיים.

<http://www.molsa.gov.il/About/OfficePolicy/Documents/%D7%A9%D7%99%D7%A8%D7%99%20%D7%95%D7%A7%D7%93%D7%A8%D7%99%20-%D7%A7%D7%95%D7%91%D7%A5%20%D7%A1%D7%95%D7%A4%D7%99%20%D7%9C%D7%93%D7%A4%D7%95%D7%A1%2022-11-15.pdf>

- קליין, פ. וסובלמן-רוזנטל, ד. (2010) ביחד ולבד: שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים במסגרות חינוך רגילות לגיל הרך. ישראל: הוצאה עצמית של המחברות.
- שלום, ג' ועמיתים (2014) אנשים עם מוגבלויות. מתוך אתר משרד הרווחה והשירותים החברתיים.

<http://www.molsa.gov.il/CommunityInfo/SocialServicesReview/Documents/%D7%97%D7%9C%D7%A7%20%D7%90%20-%D7%90%D7%A0%D7%A9%D7%99%D7%9D%20%D7%A2%D7%9D%D7%9E%D7%95%D7%92%D7%91%D7%9C%D7%95%D7%AA%20%D7%A9%D7%9B%D7%9C%D7%99%D7%AA%20%D7%94%D7%AA%D7%A4%D7%AA%D7%97%D7%95%D7%AA%D7%99%D7%AA%20-%202014%20-%D7%A2%D7%9E%D7%95%D7%93%D7%99%D7%9D%20545-585.pdf>

- שליו, מ. (2013) מאפייני הסביבה התקשורתית והקשר שלהם לאסטרטגיות תיקון תקשורת בקרב ילדים בעלי מוגבלות שכלית התפתחותית משמעותית. עבודת תיזה. אוניברסיטת חיפה וקרן שלם.

http://www.kshalem.org.il/uploads/pdf/article_1968_1387113916.pdf

- Agran, M., & Hughes, C, (2014) *Promoting self-determination and self-directed learning* . In: Equity and Full Participation for Individuals with Severe Disabilities: A Vision for the Future. edited by Martin Agran, Fredda Brown, Carolyn Hughes, Carol Quirk, & Diane Ryndak. Brookes Publishing, ch. 5, pp-75-85.
- Browder, D.M. et al. (2014) *Evidence-Based Practices for Students With Severe Disabilities*. CEEDAR Document No. IC-3. Office of Special Education Programs, U.S. Department of Education.
http://ceedar.education.ufl.edu/wp-content/uploads/2014/09/IC-3_FINAL_03-03-15.pdf
http://csesa.fpg.unc.edu/sites/csesa.fpg.unc.edu/files/ebpbriefts/DTT_Steps_0.pdf
- Haddad, C. (2009) (Ed) *Teaching children with disabilities in inclusive settings*. Bangkok: UNESCO.
<http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001829/182975e.pdf>
- חוברת הנחיות המתייחסת למאפייני הלומדים ולהצעות מעשיות לביצוע התאמות המנגישות למידה. האנגלית קלה והחומרים כתובים בניסוח ידידותי ותמציתי
- Williams, V. (2011). *Disability and discourse*. Wiley online library.
- <http://onlinelibrary.wiley.com/book/10.1002/9780470977934>
- Wehmeyer, M., et.al., (2017) *A Comprehensive Guide to Intellectual and Developmental Disabilities*. Brookes Publishing.
<http://archive.brookespublishing.com/documents/changing-perspectives-on-id-and-dd.pdf>

קישורים לסרטים בנושא אנשים עם מוגבלות קוגניטיבית

הנגשת זוגיות לבעלי מוגבלות – בית איזי שפירא- ד"ר בני הוזמי (בר אילן) - מנ' אקדמי בית איזי שפירא
<https://www.youtube.com/watch?v=kHcqbXWY0sw>

הנגשה קוגניטיבית לבעלי מוגבלות –
<https://www.youtube.com/watch?v=G9qpVOovZLE>

אנשים עם מוגבלות סדרת כתבות בטלוויזיה- שוים-
<https://www.youtube.com/watch?v=Y0-PjpfDOY>

יואב קריים: שוויון זכויות והגדרה עצמית של אנשים עם מוגבלות כהזדמנות לחברה האנושית כולה

<https://www.youtube.com/watch?v=Gm8bpBiiOVw>

<https://www.youtube.com/watch?v=Wo-78oDxep4> המכון לדמוקרטיה- זכויות של אנשים עם מוגבלויות

<https://www.youtube.com/watch?v=4Gc-8IEy3iU> דוגמה לשיח על אוכל של אנשים עם מוגבלות

להקת טרפיק במפגש עם אנשים בעלי מוגבלות בכפר בלום
<https://www.youtube.com/watch?v=gGoSiUX4vXI>

מוח ולקויות למידה

מרצה הקורס: דר' ניצן קוזלובסקי

רציונל

במשך שנים השתייך המחקר של לקויות למידה למדעי החינוך והפסיכולוגיה ועסק בעיקר בהיבטים התנהגותיים וחינוכיים שלהן, אך לא סיפק ידע על מקורן הבסיסי של הלקויות ולכן, הבנת הלקויות נשארה מוגבלת. עם התפתחותם של מדעי המוח ומחקרים של לקויות למידה מנקודת מבט מוחית, חלה תפנית שהובילה ליצירת תחום מדעי ייחודי – תחום חקר המוח ולקויות למידה. כדי להבין את מקור הכשל של אוכלוסיית לקויי הלמידה יש להבין אילו אזורים במוחותיהם פועלים בזמן התהליכים הקוגניטיביים הרלוונטיים ולהשוואתם לתהליכים הפועלים במוחותיהם של אוכלוסייה תקינה. באמצעות השוואה זו אפשר לפתח אסטרטגיות התערבות פרמקולוגיות והתנהגותיות המנסות לתת מענה ייחודי למגוון הרחב של לקויות הלמידה.

מטרת הקורס

חלקו הראשון של הקורס יעסוק בהכרה כללית של המוח ותפקידיו כמו גם בהתפתחות המוח בזמנים קריטיים, לאחר מכן נלמד על המבנים המוחיים הקשורים בעיבודים קוגניטיביים גבוהים כגון קשב, מוטיבציה, וריכוז שנמצאו, במחקרי הדמיה ומחקרים גנטיים, כשונים אצל לקויי למידה לעומת האוכלוסייה הרגילה. בחלק האחרון של הקורס נעסוק באיזורי המוח הקשורים בקשב, ריכוז והיפראקטיביות כמו גם במצבים חברתיים, רגשיים אשר נמצאו כלא תקינים אצל חלק מהלוקים בהפרעות אלו.

1. הקניית ידע כללי על התפתחות המוח מהתקופה העוברית עד סוף גיל ההתבגרות.
2. סקירת לקויות למידה שונות (דיסלקציה, הפרעות קשב וריכוז) מהיבטים מוחיים.
3. הבנה של הקשר בין המוח למצבים רגשיים המאפיינים חלק מלקויות הלמידה.

אופן העברת הקורס

הרצאות המלוות על ידי מצגות רלוונטיות. הסטודנטים יקבלו מראש את הדפסת המצגות. כל פרק יסתיים בהצגת בעיה או משימה קצרה אשר תידון בכיתה ותיישם חלק מהחומר הנלמד.

נושאי הקורס

- מבנה המוח ותפקידים של אזורים שונים (איזורי עיבוד שפה, הקצאת קשב, מוטיבציה למידה)

- **תאי עצב ומה שבניהם** (שינויים פלסטיים של רשתות נוירונליות כתוצאה מלמידה)
- **התפתחות המוח בזמנים קריטיים** (חלונות להתערבות ולהשפעה)
- **כיצד המוח זוכר? תהליכי קידוד, אחסון ושליפה של סוגי זיכרונות שונים**
- **כיצד המוח לומד? סוגי למידה שונים, חושיים, אקדמיים, אוטוביוגרפים וקידודם במוח**
- **הבסיס המוחי לדיסלקציה**
- **הפרעות קשב וריכוז –היפראקטיביות** אזורים מוחיים הקשורים להפרעה והתערבות פרמקולוגית
- **המוח והתפתחות השפה**
- **תכניות התערבות חינוכית** המבוססות על ממצאים מחקר המוח

ביבליוגרפיה

חובה

- גושן-גוטשטיין, י. (2006) *פסיכולוגיה קוגניטיבית*. רמת אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- קוה, ג. (2008) *נוירופסיכולוגיה קוגניטיבית*. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.

רשות

- Eicher, J. D. & Gruen, J. R. (2013) *Imaging-genetics in dyslexia: Connecting risk-genetic variants to brain neuroimaging and ultimately to reading impairments*. Molecular Genetics and Metabolism, 110, 201-212.
- Friedmann, N., Tzailer-Gross, L. & Gvion, A. (2011) *The effect of syntax on reading in neglect dyslexia*. Neuropsychologia, 49, 2803-2816.
- Gabrieli, J.D.H. (2009) *Dyslexia: A new synergy between education and cognitive neuroscience*. Science, 325, 280-283.
- Hardiman, M.J., Hsu, H.J. & Bishop, D.V. (2013) *Children with specific language impairment are not impaired in the acquisition and retention of Pavlovian delay and trace conditioning of the eyeblink response*. Brain & language, 127, 428-439.
- Heim, S., Weidner, R., Von Overheid, A.C., Tholen, N., Grande, M. & Amunts, K. (2014) *Experimental induction of reading difficulties in normal readers provides novel insights into the neurofunctional mechanisms of visual word recognition*. Brain structure & Function, 219, 461-471.

- Jednorog, K., Gawron, N., Marchewka, A., Heim, S. & Grabowska, A. (2014) *Cognitive subtypes of dyslexia are characterized by distinct patterns of grey matter volume*. Brain Structure & Function ;219(5),1697-707.
- Luculano, P. & Cohen Kadosh, R. (2014) *Preliminary evidence for performance enhancement following parietal lobe stimulation in developmental dyscalculia*. Frontiers in Human Neuroscience, 8, 38.
- Pammer, K. (2014) *Brain mechanisms and reading remediation: More questions than answers*. Scientifica, 1-9.

מוכנות לחשבון

שם המרצה: בן-יאיר סופי

מטרות הקורס

- א. פיתוח ידע תיאורטי על גישות בהוראת החשבון.
- ב. הכרת נושאים מרכזיים מתוך תכנית הלימודים במתמטיקה לגן הילדים ולכיתות א' – ו'.
- ג. הכרת דרכי חשיבה של ילדים ופיתוח מושגים מתמטיים.
- ד. הכרת דרכי הוראת מתמטיקה ושיטות הוראה בגיל הרך ובבית הספר היסודי.
- ה. פיתוח סקרנות וערכים חיוביים לנושאים מתמטיים כנושאים מסודרים, שימושיים ומעניינים.

תכנים

- א. עקרונות ודרכים להוראת החשבון:
 1. אמצעי המחשה ומודלים מתמטיים – מובנים וסביבתיים
 2. ארגון ההוראה : הוראה בקבוצות, הוראה יחידנית והתאמת ההוראה לילדים שונים
 3. הערכה של הישגים ודרכי חשיבה
 - ב. תכנים המשלבים עקרונות כלליים:
 1. משמעות המספר – הקניית הקשר בין כמות, ספרה ושם המספר
 2. ספירה ומנייה
 3. אסטרטגיות של ילדים לפתרון בעיות מילוליות בחשבון
 4. המיון וחשיבותו בהוראת החשבון
 5. גישות שונות להוראת החשבון: מונטסורי, פיז'ה וברונר

ביבליוגרפיה

- אהרונ, ר. (2011) *חשבון להורים*, הוצאת אח.
- אופיר, ש. וויינשטיין, נ. (1999) *פתרון בעיות מילוליות בחשבון בגיל הרך באמצעות ציורים*. עיון ומחקר בהכשרת מורים, 6, 15-43.
- אילני, ב. (2003) *לקראת לימוד מושג המספר*, מספר חזק 2000, 5, 31-33.
- בן יהודה, מ. (2008) *פיתוח חשיבה מתמטית בגיל הרך*, מכון מופת.
- סגל, ד. (2001) *אבחון מושג המספר*. הוצאת אח.
- סגל, מ. (1990) *משמעות הלמידה*. הד הגן, ל"ד. א+ב, 3-8.
- סלע, ע., ספוקויני, ש. והילרוביץ, י. (1997) *טיפוח חשיבה חשבונית בגיל הרך*. משרד החינוך והתרבות.

- סרוף, א., קופר, ר. ודהארט, ג. (1998) *התפתחות הילד, טבעה ומהלכה*. תל אביב, ישראל: הוצאת האוניברסיטה הפתוחה, עמ' 389-411.
- קדרון, ר. (1985) *קשיים בלמידת חשבון*. תל אביב: אוצר המורה.
- שטיינברג, ר. (1989) *התפתחות דרכי חשיבה מתמטית של ילדים בגילאי 5-8*. החינוך וסביבו, י"א, 78-91.
- שטיינברג, ר. (2002) *פתרון בעיות מילוליות בגן*. הד הגן, א, 22-33.
- שמעוני-ברעם, ל. ובן-ישעיהו, ר. (2013) *אבני דרך. הוצאת יבנה / בונס*.
- תובל, ח. (2002) *אוריינות מתמטית בגן הילדים תיאוריות ויישומים חינוכיים*, הד הגן, ד, 42-51.

מאמרים מתורגמים מהאתר: <http://ymath.haifa.ac.il/>

הוראת המספר בגיל הרך

Baroody A.J. and Benson, A. (2001) *Early Number Instruction*. Teaching Children Mathematics, 8, 154-158.

מה בא אחרי? המתמטיקה של הדגמים

Economopoulos, K. (1998) *What Comes Next? The Mathematics of Pattern in Kindergarten*. Teaching Children Mathematics, 5 (4), 230-233.

מתמטיקה בגן הילדים

Clements, D.H. (2001) *Mathematics in the Preschool*. Teaching Children Mathematics, 7 (5), 270.

שימוש יצירתי בדפי עבודה: שיעורים שלמדתי מבתי

Anderson A. (1995) *Creative use of worksheets: Lessons my daughter taught me*. Teaching Children Mathematics, 2 (2), 72-79.

תכנית לימודים במתמטיקה לגן הילדים

http://meyda.education.gov.il/files/Tochniyot_Limudim/KdamYesodi/Math1.pdf

תכנית לימודים במתמטיקה לבית הספר היסודי
http://cms.education.gov.il/EducationCMS/UNITS/tochniyot_limudim/Math_Yesod

i

מוכנות לקריאה ולכתיבה

שם המרצה: יעל סלע צמני

נושאי הקורס

1. הכרת התחומים המהווים חלק בלתי נפרד מהליך מוכנות לקריאה – תפיסה חזותית ושמיעתית, זיכרון פונולוגי ומודעות פונולוגית.
2. הקשר בין השפה הדבורה לשפה הכתובה ושילוב התפתחות הקריאה.
3. הכרת מודלים המתייחסים לרכישת הקריאה על פי רצף גלוי.

ביבליוגרפיה

- אדמס. מ.י., פורמן. ר. ב., לונדברג. א. ובילר. ט. (2001) טיפוח מודעות פונולוגית בקרב ילדים. תוכנית לימוד. הוצאת אח.
- בנטין, ש. (1997) על הקשר שבין פונולוגיה, מודעות פונמית ותהליכי קריאה, אצל שימרון י. (עורך) מחקרים בפסיכולוגיה של הלשון בישראל, 202-184.
- גרינבוים, נ. וליכטר, י. (1996) מבדק כלים להערכת כשרי למידה. מכללת אורנים.
- טוב לי, א. ופריש, י. (2014) תיאוריה כבסיס למעשה בתוך: המסע האורייני תיאוריה כבסיס למעשה ההוראה בתחומי הקריאה והכתיבה, עמ' 17-36. הוצאת מכללת שאנן, חיפה.
- טוב לי, א. ופריש, י. (2014) הבנת הנקרא בתוך: המסע האורייני תיאוריה כבסיס למעשה ההוראה בתחומי הקריאה והכתיבה, עמ' 63-51. הוצאת מכללת שאנן, חיפה.
- טלמור, מ. (2003) הוראה מתקנת הלכה למעשה. הוצאת מכללת תלפיות
- טוב לי, א. (1996) ניצני אוריינות לקראת כיתה א': לפיתוח ולטיפוח הקריאה. קרית ביאליק : אח
- לוין, א., שתיל-כרמון, ס. ואסיף-רווה א. (2008) למידת שם אות וצלילה ותרומתה לזיהוי מילים כתובות. אוריינות ושפה, 1, 39-71.
- פלק, ב. (2000) מדריך לפיתוח תחומי התפיסה החזותית עפ"י פרוסטיג. הוצאת עדי.
- רוזנברג, מ'. (1995) מוכנים לקרוא- פיתוח תפקודים פסיכו- מוטורים לקראת קריאה והבנת הנקרא. קרית ביאליק : אח

סדנת שפה

שם המרצה: ד"ר אורית פוקס

רציונל

קורס סדנאי שמטרתו לרכוש ידע על אפיונים תקשורתיים-שפתיים הייחודיים לפתולוגיות שונות, על דרכי הערכה תקשורתיים-שפתיים מקובלים ועל עקרונות דרכי עבודה מותאמות. הסטודנטים יתנסו בתהליך מלא של היכרות עם ילד עם קשיים, ביצוע הערכה מתאימה ובניית תכנית תקשורתית-שפתית ממוקדת.

מטרות הקורס

1. לעמוד על ההבחנה בין לקויות שפה, דיבור ותקשורת
2. לרכוש ידע על לקויות שפה, דיבור ותקשורת האופייניים לילדים עם צרכים מיוחדים
3. להכיר אמצעים להערכת שפה
4. להכיר גישות ואסטרטגיות בהתערבות שפה

תכנים

1. דיבור, שפה ותקשורת – הבחנה מבדלת
 2. יכולות חיוניות להתפתחות תקינה בתחומי התקשורת, השפה והדיבור
 3. אמצעי הערכה איכותניים (שאלונים, תצפית, מדדי שפה, ניתוח תוכן של דגם שפה על פי תוכן, צורה ושימוש, ניתוח היכולת הנרטיבית)
 4. אמצעי הערכה: מבחני שפה כמותיים
 5. לקויות דיבור (שטף, קול, היגוי)
 - **תרגיל כיתתי** – צפייה בסרטון וניסיון שעתוק מבעים של ילד עם הפרעות היגוי מורכבות
 6. לקויות שפה: מבוא
 7. לקויות שפה אופייניות לילדים עם מוגבלות שכלית וילדים על הרצף האוטיסטי
 8. לקות שפה ספציפית, הקשר בין לקות שפה ספציפית בגיל הגן ללקות למידה בגילאי ביה"ס
 9. לקויות שפה אופייניות לילדים עם הפרעת קשב
 10. לקויות שפה, דו-לשוניות ורב-תרבותיות
 11. לקויות שפה אופייניות לילדים ממיצב חברתי-כלכלי נמוך
 12. גישות ושיטות להתערבות שפה: "למידה מתווכת", הגישה הטבעית-התפתחותית
- עקרונות ומבנה ההתערבות: הקשר משמעותי, שימוש בתרחישים מזדמנים, שגרתיים מתוכננים, ארגון הסביבה הפיזית, הכרת תהליכי התערבות כלליים וברמת הדו שיח בין מטפל-ילד, ניצול

הטרוגניות בין חברי הקבוצה לקידום מטרות התערבות בתחום השפה והתקשורת אמצעים לקידום מטרות בתחום השפה: ספרים, שירים, משחקים ומולטי-מדיה

ביבליוגרפיה חובה

- אמיר, ע., עזרתי, ר. (2011) *גמגום בגיל הרך*. כתב העת הישראלי לרפואת ילדים. 75, 37-38
- דרומי, א., פוקס, א., רינגוולד-רפמרמן, ד. וצהר, נ. (2003) *"ישום תכנית" קשר" בגן הילדים, הוצאת "מעלות"*.
- ישי-קרין, נ. (2006) *לקות שפתית (SLI) והקשר שלה להפרעות קשב (ADHD) דיסלקציה ומוטוריקה (DCD), פסיכולוגיה עברית*
<http://www.hebpsy.net/articles.asp?id=950>
- לוי, י. (2012) *רכישת שפה אצל בעלי תסמונת ויליאמס ובלי תסמונת דאון- הלקסיקון המוקדם*, קרן שלם. <http://www.kshalem.org.il/upload/File/articles/83f.pdf>
- ערמון-לוטם, ש. (2014) *להיות ילד דו לשוני: מיתוסים בראי המחקר*, הד האולפן החדש, 61-68, 102
<http://meyda.education.gov.il/files/AdultEducation/lotem.pdf>
- ערמון-לוטם, ש., אדם, ג. סאיג-חדאד, א., הראל, ע., ליט, ר. ולטרס, י' (2009) *נטיות הפועל כסמן ללקות שפה ספציפית אצל ילדים דו לשוניים: השפעת המבדק והבדלים בין לשוניים, שפה ומח*, 8, 1-20
- קריזר, ו. (2004) *מליקויי שפה בגיל הגן לליקויי למידה בבית הספר*. הד הגן, תשרי תשס"ה, חוברת א'. 48-55.
- רום, א., צור.ב. וקריזר. ו. (2009) *שפה וקוץ בה. לקויות תקשורת, שפה ודיבור אצל ילדים*. מכון מופת (פרקים: 3, 4, 7, 8, 9, 10, 11 ו 12)
- שטיינמן, מ. (2002) *אבחנה מבדלת במהלך טיפול בילדים עם בעיות תקשורת*. בתוך לוינגר, ס' קליין, פ' (עורכות). *הכושר לקשר*. עמ' 21-37, תל אביב: הוצאת אח.
- שטיימן, מ. ודרומי, א. (2007) *תקשורת, שפה ודיבור אצל ילדים צעירים עם לקויות על הרצף האוטיסטי: הערכה על פי הגישה ההתפתחותית טבעית ועקרונות בתכנון התערבות*. אצל סוזן לוינגר (עורכת), *קישורים – טיפול בילדים עם בעיות תקשורת: גישות אינטראקטיביות*. עמ' 93-160, חיפה: הוצאת ספרים "אח"
- Friedmann, N., Biran, M., & Dotan, D. (2013) *Lexical retrieval and its breakdown in aphasia and developmental language impairment*. The Cambridge handbook of biolinguistics, 350-374.

- Pan, B.A., Rowe, M.L., Singer, J.D., Snow, C.E. (2005) *Maternal correlates of growth in toddler vocabulary production in low-income families*. Child Development. 76:763–82.

ביבליוגרפיה מומלצת

- בן אוריה א. (1975) הבנת מושגי יסוד בקרב שלוש קבוצות גיל, ברמות סוציו אקונומיות שונות על פי מבחן BTBC. עבודת M.A בית ספר להפרעות בתקשורת, אוניברסיטת תל-אביב.
- גורליניק, א. ורום, א. (1993) מבחן סינון שפה לילדים דוברי עברית בגיל טרום בית ספר. האדם וסביבו-ירחון מכללת סמינר הקיבוצים, 105-124.
- דרומי, א. (2000) מאגר דפי מידע להורים. ירושלים: משרד החינוך והתרבות.
- דרומי, א. ושטיימן, מ. (2011) מודל התפתחותי להערכת התקשורת השפה והדיבור אצל: ארם, ד. וקורת, ע. קובץ מאמרים על שפה ואוריינות לכבוד פרופ' איריס לוין. הוצאת מגנס.
- טובול, ג. (1993) מבחן ערנות פונולוגית ככלי ניבוי לרכישת הקריאה. עבודת M.A. החוג להפרעות בתקשורת, אוניברסיטת תל אביב.
- כהן-משיח, ש. ולפידות, מ. (1992) משימות שיום בקרב ילדים לקויי-קריאה וילדים קוראים בכיתות ב' ו-ג'. ד"ש-דבור ושמיעה, 15, 45-50.
- לוינגר, ס. וקליין פ. (2002) הכשר לקשר: הערכה וטיפול בילדים עם בעיות תקשורת-גישות חדשניות. הוצאת אח. ע"מ 21-38
- ליפשיץ, א. אלעד, ש. וקוולר ש. (תשנ"ו) תוכנית חינוכית לטיפול בליקויי שפה. בתוך: תכנית מסגרת לילדים מתקשים בגיל הרך בגן הילדים הרגיל המשולב והמיוחד, ע"מ 41-54, "מעלות" הוצאת ספרים בע"מ.
- פישר יהודית, התאמה לעברית של תת מבחן אסוציאציה אודי טורית מתוך I.T.P.A. עבודת M.A בית ספר להפרעות בתקשורת.
- סומור, א. (1998) טיפול קבוצתי בבעיות תקשורת בגיל הרך. אוריינות הלכה למעשה, מכללת גורדון חיפה, 5, 79-86.
- פלאוט, א. (1994) תלמידים לקויי שמיעה: אתגרים בחינוך ובהוראה. הוצאת אח. עמ' 87 - 93, 109 - 116, 168 - 173, 190 - 207, 279 - 288, 309-322.
- קוזמינסקי ל. (1993) מפגש ראשון עם מילה חדשה: הבדל בין תלמידים לקויי למידה ובין תלמידים משיגים. חלקת לשון, 11 - 12, 61 - 70.
- קוזמינסקי, ל. (1994) ולא הכל הוא עניין של איחזור: על קשיי שיום אצל ילדים לקויי שפה, ד"ש, 17, 3-12.

- קוזמינסקי, ל. (1999) הביצות נשברו, הביצים נשברו. תשובות טבעיות לצרכים בתחום השפה. הד הגן, 63(3): 24-31.
- קריזר, ו. (1999) ליקוי שפה מהו. אוריינות הלכה למעשה, מכללת גורדון לחינוך, חיפה, 6, 70 - 82 .
- קריזר, ו., שלומי, ד. (2000) השפעת לקות שפה ראשונית על יכולת הקריאה – תיאור מקרה. דש – כתב העת של אגודת קלינאי התקשורת, 22, 83 - 94 .
- רום, א. וטל-חזני ל. (2000) בדיקת יכולות לשוניות של ילדים בעזרת מבחן מעש"ה. ד"ש, דיבור ושמיעה, 17(1): 55-64.
- *חוברת הד הגן (גליון מיוחד), כסלו תש"סד (דצמבר 2003), חוברת ב, שנה ס"ח- עוסקת בהעשרת שפה.

ועוד...

- גורלינק, א. (1982) מבחן סינון שפה לילדים דוברי עברית, מ.א, הפרעות בתקשורת, ת"א.
- גלובמן ר. ואופיר ל. (1994) שאילת שאלות, הבנת סיפור, ולמידה בהכוונה עצמית אצל ילדים בגן-חובה. חלקת לשון, 15-16, 145-116.
- היימן, ט. (1999) ליקוי למידה, תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- טור כספא, ח. (1988) הערכת שפה של ילדים לקוי שמיעה דוברי עברית, הצעה לעבודת גמר לקראת תואר מוסמך במדעי החינוך. אוניברסיטת תל-אביב.
- ינקו, ד. ומיק א. (2003) תקשורת תומכת וחלופית אצל אוכלוסיה עם אוטיזם: נקודות מפגש בין פילוסופיה למציאות. ד"ש, 25, 74-63. כפרי, ח. (מתרגמת). התפתחות השפה: חוברת אבחון וקידום למפגרים בשכלם. הוצאת עד"י, מרכז הדרכה ארצי לחינוך מיוחד ולשיקום.
- קוזמינסקי ל. וקוזמינסקי א. (1994) ההשפעה של האימון במודעות הפונולוגית בגיל הגן על ההצלחה ברכישת הקריאה בבית הספר. חלקת לשון, 15-16, 28-7.
- קליין פ.ש. (עורכת) (2000) תינוקות, טף הורים ומטפלים: מחקרים בנושא התפתחות הילד בישראל. אבן יהודה:רכס.
- קפלן, ד (1983) סדר רכישת יסודות מורפו-תחביריים בקרב ילדים דוברי עברית בגיל הגן. עבודת גמר לתואר "מוסמך", אוניברסיטת תל-אביב.
- קריזר ו. (1985) השוואת היכולות הפרגמטיות של ילדים טעוני-טיפוח וילדים מבוססים באינטראקציה עם חבר ועם מבוגר. עבודת מ.א., אוניברסיטת תל-אביב, בית הספר להפרעות בתקשורת.
- קרסנר מ. ורייט, ג.א. (2000) כיצד לטפל בבעיות תקשורת בקרב ילדים בגיל הרך. קריית ביאליק: הוצאת "אח".

- Barrett M. (1999) *The development of language*. Hove: Psychology Press. (chap. 6)
- Berko-Gleason J. (1993) *The Development of language*. New York: Macmillan.
- Bloom L. and Lahey, M. (1978) *Language Development and Language Disorders*. New-York: John Willey & Sons.
- Lahey M. (1988) *Language disorders and language development*. New York: Allyn & Bacon
- Leonard L.B., Dromi E., Adam G. and Zadunaisky-Ehrlich S. (2000) *Tense and Finiteness of specific language impairment acquiring Hebrew*. In International Journal of language and communication disorders, 35, 3 319-335.

פסיכופתולוגיה בילדים

שם המרצה: פלג דור-חיים

רציונאל ומטרות הקורס

קורס זה מאפשר היכרות בסיסית עם פתולוגיות נפשיות בילדים, תוך התייחסות למאפייני הפתולוגיות, להסברים תיאורטיים, לאטיולוגיה, לדינמיקה המפעילה אותן ולדרכי טיפול. הקורס יסקור את התופעות הבאות: הפרעות התנהגות, הפרעות קשב וריכוז, הפרעות לחץ וחרדה, הפרעות במצב רוח, הפרעות אכילה והפרעות אישיות. כמו כן נדון במאפיינים הקליניים של ההפרעות ובגורמים ביולוגיים, משפחתיים וחברתיים המסייעים להתפתחותן ושימורן של ההפרעות ונסקור שיטות טיפול פסיכולוגיות בהפרעות אלו.

מטרות הקורס

1. היכרות עם מאפייני יסוד בפתולוגיות נפשיות בילדים
2. היכרות עם מאפייני הפתולוגיות בילדות
3. היכרות עם הגורמים לפתולוגיות השונות
4. היכרות בסיסית עם דרכי הטיפול הנפשי הקיימים

תכני הקורס

1. מושגי יסוד בפסיכופתולוגיה בילדות - הקונטקסט הביולוגי והסביבתי
2. פסיכופתולוגיה והפרעות התנהגות בילדים.
3. הפרעות קשב וריכוז בבית הספר.
4. פסיכופתולוגיה ביוסות: הפרעות אכילה, הפרעות שינה והפרעות אלימינציה.
5. הפרעות חרדה.
6. הפרעות מצב רוח ודיכאון.
7. הפרעות אישיות בילדים.

1. סוגיות באבחון פסיכופתולוגיה בילדות - הקונטקסט הביולוגי והסביבתי

- American Psychiatric Association. (2013) *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5*. Washington, D.C.: American Psychiatric Association.

2. הפרעות התנהגות

- דור-חיים, פ. (2014) *התקפי זעם אצל ילדים ומחאה כנגד עוול* (גרסה אלקטרונית). נדלה ב 18/7/2017, מאתר פסיכולוגיה עברית <http://www.hebpsy.net/articles.asp?id=3203> :
- קבלסון, א. (2005) *גילויי תוקפנות בקרב ילדים* (גרסה אלקטרונית). נדלה ב 18/7/2017, מאתר פסיכולוגיה עברית <http://www.hebpsy.net/articles.asp?id=550> :
- Flannery, D. J. (1998) *Improving School Violence Prevention Programs through Meaning Evaluation*. Eric Clearinghouse on Urban Education, New York, NY.
- Loeber, R., Burke, J. D., & Pardini, D.A. (2009) *Development and etiology of disruptive and delinquent Behavior*. Annual review of clinical psychology, 5, 291-310.

3. הפרעות קשב וריכוז

- שפירא, א. (2004) *הפרעות קשב וריכוז (ADHD)*. נדלה ב 18/7/2017, מאתר פסיכולוגיה עברית <http://www.hebpsy.net/articles.asp?id=235> :
- Chronis A.M., Jones H.A. and Raggi V.L. (2006) *Evidenced based treatments for children and adolescents with attention-deficit hyperactivity disorder*. Clinical psychology review, 26, 486-502.

4. הפרעות ויסות

א. הפרעות אכילה

- חסון רוזנשטיין, מ'. (2015) *הפרעות אכילה (חוסר) שיתוף פעולה בטיפול*. אתר פסיכולוגיה עברית. <http://www.hebpsy.net/articles.asp?id=3353> :

- Davies, W.H. et al., (2006) *Reconceptualizing feeding and feeding disorders in interpersonal context: The case for a relational disorder*. Journal of family psychology, 20 (3), 409-417.

ב. הפרעות שינה

- ישי-קרין, נ. (2003) *הפרעות שינה - איך מזהים אותן ולמה כל-כך חשוב לטפל בהן*. (גרסה אלקטרונית). נדלה ב 18/7/2017, מאתר פסיכולוגיה עברית
: <http://www.hebpsy.net/articles.asp?id=22>
- קושניר, י. (2012) *טיפולם בהפרעות שינה המתרחשות במקביל להפרעות חרדה והפרעות מצב רוח*. (גרסה אלקטרונית). נדלה ב 18/7/2017, מאתר פסיכולוגיה עברית
: <http://www.hebpsy.net/articles.asp?id=2804>
- Sadeh, A., Raviv, A. & Gruber, R. (2000) *Sleep patterns and sleep disruptions in school-age children*. Developmental Psychology, 36 (3), 291-301.

ג. הפרעות אלימינציה

- כהן, א'. (2011) *אנקופרזיס – טיפול התנהגותי משולב בהתערבויות רפואיות*, אסטרטגיות והתייחסויות. בתוך: טיפול קוגניטיבי – התנהגותי בילדים עקרונית טיפוליים. עורכים: מור, נ., מאירס, י., מרום, צ., גלבוע-שכטמן, א. תל-אביב: פרובוק ודיונון

5. הפרעות חרדה

- קושניר, י. (2012) *תלונות גופניות אצל ילדים הסובלים מהפרעות חרדה* (גרסה אלקטרונית). נדלה ב 18/7/2017, מאתר פסיכולוגיה עברית
: <http://www.hebpsy.net/articles.asp?id=2842>
- Kaufman-Shriqui, V., Werbeloff, N., Faroy, M., Meiri, G., Shahar, D. R., Fraser, D., Novack, Y., Bilenko, N., Vardi, H., Elhadad, N., Pietrzak, R. H., & Harpaz-Rotem, I. (2013) *Posttraumatic stress disorder among preschoolers exposed to ongoing missile attacks in the Gaza war*. Depression and anxiety, V. 30(5), 425-431

6. הפרעות מצב רוח ודיכאון

- Fletcher. K., & O'Brien, M. (2013) *A systematic review of school-based interventions aimed at preventing, treating, and responding to suicide-related behavior in young people*. Crisis: The journal of crisis intervention and suicide prevention, V. 34(3), 164-182.

7. הפרעות אישיות בילדות

- Bierer, L.M., Yehuda, R., Schmeidler, J., Mitropoulou, V., New, A.S., Silverman. J.M. & Siever, L.J. (2003) *Abuse and Neglect in Childhood: Relationship to Personality Disorder Diagnoses*, CNS Spectrums, Vol. 8(10), 737-740, 749-754

שיטות ותהליכים בקריאה

שם המרצה: יעל סלע צ'מני

מטרות הקורס

1. הכרות עם תחומי השפה - פונולוגיה, אורתוגרפיה, מורפולוגיה ולקסיקון. מתן דגש על האפיונים הייחודיים לעברית.
2. היכרות עם מודלים ותאוריות להתפתחות הקריאה.

נושאי הקורס

1. תחומי השפה

פונולוגיה - תהליכי עיבוד פונולוגיים ומודעות פונולוגית

אורתוגרפיה - מערכות כתב שטוחות ועמוקות. ייצוג העיצורים והתנועות במערכת הכתב העברית המנוקדת והלא מנוקדת.

מורפולוגיה - תפקיד הידע המורפולוגי ברכישת הכתיב בעברית.

לקסיקון / מילון- התהוות וארגון המילון המנטאלי; קטגוריות לקסיקאליות. תהליכים בלמידת מילים, התפתחות מילונית בגיל ביה"ס. לקויות? בתחום המילון – קשיים ברכישת מילים ובשליפתן.

2. מהי קריאה? -תהליכים ומודלים

מודלים אינטראקטיביים שונים המסבירים את תהליך הקריאה (פענוח והבנת הנקרא):
התייחסות לטקסט, לקורא ולהקשר. תהליכי פיצוי. השוואה למודלים לינאריים המסבירים את תהליך הקריאה. גזירת גישות ושיטות שונות להוראת הקריאה. הערכת רמות הקריאה השונות (עצמית, הוראה ותסכול) התאמת חומרי למידה לרמות השונות. הכרת גורמי הקריאות של הטקסט והתאמתו לתלמידים ברמות קריאה שונות.

3. שיטות קריאה

הבחנה בין שיטה פונטית, אקלקטית, גלובלית ופסיכו לשונית

שיטות הוראת הקריאה המאושרות על ידי משרד החינוך

פיתוח שטף קריאה

הקשר בין למידת פונמות להבנת העיקרון האלפביתי וייצוגן האורתוגרפי של הפונמות. רכישת אותיות אה"י וסימני הניקוד. הוראה של מודעות מורפולוגית והקשר לקריאה.

ביבליוגרפיה

- בנטין, ש. (1997) על הקשר שבין פונולוגיה, מודעות פונמית ותהליכי קריאה, אצל שימרון י. (עורך) מחקרים בפסיכולוגיה של הלשון בישראל, עמ' 202-184. **חובה**
- בר און, ע. (בדפוס) תהליכים לשוניים ברכישתה של העברית הלא מנוקדת. בתוך ד' ארם וע' קורת (עורכות), ספר לכבוד איריס לוין: אוריינות ושפה - יחסי גומלין, דו-לשוניות וקשיים. ירושלים: הוצאת מאגנס.
- ווהל, א. (1998-2002) קריאה-תיאוריה ומעשה, לומדים ומלמדים אוריינות. האוניברסיטה הפתוחה, כרכים א-ה.
- ווהל, א. וארדון ר. (2002) מיומנויות קריאה ואסטרטגיות קריאה. בתוך: קריאה תיאוריה ומעשה, לומדים מלמדים אוריינות. האוניברסיטה הפתוחה. כרך ד', 86-57
- טלמור מ. (2007) הוראה מתקנת הלכה למעשה. הוצאת המכללה האקדמית לחינוך תלפיות, 208-25.
- לוי שמעון, ש'. (2011) ממבחן לאבחון- המבחן ככלי איתור והתערבות בידי המורה. הד החינוך, 6, 60-58.
- לוין, א, שתיל-כרמון, ס. ואסיף-רוה א. (2008) למידת שם אות וצלילה ותרומתה לזיהוי מילים כתובות. אוריינות ושפה, 1, 71-39.
- [קפלן ד. ורביד, ד. \(2009\) הקשר בין קריאת ספרים להבנת הנקרא ולכישורים לשוניים: מחקר התפתחותי פסיכולינגוויסטי, מידעת, גיליון מס' 5, 19-4.](#)
- רביד, ד. (2002) לשון ואוריינות במעבר מהגן לבית הספר. בתוך קליין, פ. וגבעון, ד. (עורכות) שפה למידה ואוריינות בגיל הרך, הוצאת רמות, אוניברסיטת תל-אביב.

תקשוב בחינוך המיוחד

שם המרצה: איריס בנטולילה

רציונל

המהפכה הטכנולוגית חוללה שינויים רבים ומגוונים באורח חיינו כגון: נגישות למידע, יצירת ידע חדש, שיתוף, רכישת מיומנויות קוגניטיביות, פיתוח כישורי חיים, פיתוח קשרים חברתיים ויצירת תקשורת פתוחה וישירה בקרב כלל האוכלוסייה ובפרט בקרב אוכלוסייה בעלת צרכים מיוחדים. Penny & Bryant (1988) הדגישו את החשיבות וההשלכות בשימוש טכנולוגיות מסייעות (Assistive Technology): "לרוב האנשים הטכנולוגיה מקלה על העשייה, לאנשים עם מוגבלות, הטכנולוגיה גורמת לעשייה להפוך לאפשרית". ברוח גישה זו, במהלך הקורס נתנסה בהפעלת מגוון של אפליקציות שונות ב- ipad שבאמצעותן ניתן לנהל תהליכי למידה ברמות שונות בכיתה, פיתוח כלים ליצירת תקשורת עם הסביבה, הקניית מיומנויות למידה (קריאה, כתיבה, חשבון) ועוד.

מתוך מחקרים שונים שבחנו את תרומתם של שילוב אמצעי ניידים ללמידה, (טאבלט, אייפד, סמארטפון) נמצא שאמצעים אלו, הגבירו את המוטיבציה, חל שיפור בהישגים (צמצום פערים) ובהתפתחות הקוגניטיבית, העמקת שיתופי פעולה והאינטראקציה בקרב הלומדים והצוות החינוכי. האתגר שעומד בפני הצוות החינוכי הוא שימוש מושכל בכלים ולהתאימם לצרכי הלומד לצורך קידומו ושיפור איכות חייו.

מטרות הקורס

- הסטודנטים יכירו את אופן השימוש ב- ipad כניסה, התנהלות, צילום, התקנה, הגדרות בצורה המיטבית.
- הסטודנטים ילמדו לעבוד על מגוון אפליקציות המותאמות לאוכלוסיית החינוך המיוחד.
- הסטודנטים יפתחו פעילויות למידה המשלבות אפליקציות המותאמות ללקויות.
- הסטודנטים יעבדו כקהילת למידה שיתופית.
- עבודה במרחבים וירטואליים שונים (מודל, קהילה בגוגל פלוס)

תכני הקורס- מפגשים ויחידות לימוד שיפורסמו במודל:

מספר יחידת לימוד	נושא יחידת לימוד	אפליקציות

1 מפגש ראשון פא"פ	היכרות עם הסטודנטים, תיאום ציפיות, היכרות עם ipad, חתימות על טפסי השאלה	עבודה עם ipad, - נעים להכיר google slide - איסוף כתובות מייל בגימייל בלבד
2	סביבות עבודה שיתופיות של גוגל	google drive – ניהול ידע עבודה במסמך שיתופי , google docs עבודה בגיליון שיתופי , google sheets, google forms
4	בניית לוח תקשורת	יצירת לוחות תקשורת באייפד כגון: BoardSounding , Choiceboard creator ועוד
5	משחקים	משחקים bitsboard – יצירת משחקים מתוך מאגר תמונות
6		Hp5 יצירת משחקים (אתר) Quizlet – יצירת משחקים (אתר)
7		Little TinyTap - אפליקציה ישראלית ליצירה ושיתוף משחקים לימודיים. ניתן באמצעותה להפוך כל תמונה לפעילות אינטראקטיבית.
8	כישורי שפה	Video spark יצירת סרטונים
9		Comics Head Lite - יצירת קומיקס עם מגוון רחב של דמויות ורקעים הוספת בועות דיבור וחשיבה. יצירת קומיקס + הקלטת קול באמצעות power point מדברים קומיקס מט"ח
		I Like Stories – הקלטת טקסט, במהלך הקראה המילים מודגשות, תמונות ווידאו.
		Tellagami – הקלטה עם דמות וירטואלית.
		Sock Puppets – שיח בין דמויות גרב.
10	אפליקציות לקויות מורכבות בתחומים:	ויזואלי מוטורי תאום עין יד סיבה ותוצאה

• רגיעה וריכוז • QR – לקויות ראייה		
סיכום קורס הצגת תוצרים	הצגת תוצרים- עבודה מסכמת מפגש פנים אל פנים	11 מפגש אחרון

מקורות

- זויתן, א. (2016) שימוש באייפד עם תלמידים אוטיסטים בהוראת האמנות (עבודת תזה) <https://drive.google.com/file/d/0Bxo0XqYLNxzyUU5WODVpNUVUaE0/view>
- משרד החינוך (2015) הענן החינוכי, למידה נידת במכשירי קצה אישיים.
- http://sites.education.gov.il/cloud/home/tikshuv/Pages/Imida_nayedet.aspx
- מיכל ד, הבל א., בכר ע., שני מ. ופורקוש-ברוך א. (ח"ת), **iPads** להעצמת ההוראה והלמידה של סטודנטים המתנסים עם אוכלוסיות בעלות צרכים מיוחדים, <http://www.levinsky.ac.il/.upload/PDS/pds-ipad-spezial.pdf>
- Waineright A. (2013) *8 studies show ipads in the classroom improve education* <https://www.securedgenetworks.com/blog/8-Studies-Show-iPads-in-the-Classroom-Improve-Education>
- Clarke, L. and Abbott, L. (2016) *Young pupils', their teacher's and classroom assistants' experiences of iPads in a Northern Ireland school: 'Four and five years old, who would have thought they could do that?'*. British Journal of Educational Technology, Nov2016, Vol. 47 Issue 6, p1051-1064.

תקשורת תומכת חליפית

שם המרצה: ד"ר ניצן כהן

מטרות

הקניית ידע תיאורטי ומעשי בתת"ח. תקשורת תומכת וחליפית (תת"ח) הנה גישה קלינית המיועדת לתמוך ולקדם את התקשורת של אנשים (ילדים ומבוגרים) עם צרכים תקשורתיים מורכבים. התערבות טיפולית בגישת תת"ח מנצלת את מרב יכולות התקשורת הטבעיות של אנשים אלה, וכוללת מערכות תקשורת שתומכות, מרחיבות ו/או מחליפות את הדיבור והכתיבה הלא פונקציונאליים שלהם. תת"ח עשויה לסייע למשתמשים בה להימצא באינטראקציות עם הסובבים אותם ולהשתתף באופן פעיל ותפקודי יותר בבית ובקהילה.

בקורס נסקור את עקרונות התקשורת החליפית התומכת וסוגיה השונים. נדון בדרכי אבחון והתערבות בתחום ונלמד להשתמש באביזרים ובמכשור השונים. בסיום הקורס הסטודנט ידע לאתר תלמידים פוטנציאליים לשימוש בתת"ח ויוכל להשתתף באופן פעיל בצוות הרב מקצועי שיתאים ויפעיל תת"ח.

תכני הקורס

תקשורת, טכנולוגיה מסייעת, תקשורת תומכת וחליפית: הגדרות, סוגים, מאפיינים ודרכי תפעול, שכיחות ודמוגרפיה, אוכלוסיית היעד לשימוש בתת"ח, סוגי מתקשרים, התאמת תת"ח ובניית לוחות תקשורת.

מקורות

- בוקלמן ד. וברג מ. (2003) מעגלים חברתיים, תיעוד התקשורת של אנשים עם צרכים תקשורתיים מורכבים ושותפי התקשורת שלהם. אייזק ישראל.
- חצרוני, א. (2010) תקשורת תומכת וחליפית, מדריך לצוות הרב מקצועי במסגרת החינוך המיוחד, הוצאת מעלות (חובה)
- ספירס, ק. וטרנר, ו. (2011) לנסוק לגבהים חדשים של תקשורת ולמידה בילדים עם אוטיזם. הוצאת אח.
- סעדיאן, מ. (2018) ALS הציעה לי חברות. הוצאה פרטית.
- רום, א., סגל, מ., צור, ב. (2005) ילד, מה הוא אומר? על התפתחות שפה אצל ילדים. מכון מופ"ת.

- Beukekman, D.R. and Mirenda, P. (2012) *Augmentative and Alternative Communication*, Brooks Pub.
- Cafiero, J.M. (2005) *Meaningful Exchanges for People with Autism*. Woodbine House Pub.
- Ronski, M. and Sevcik, R. (2005) *Augmentative Communication and Early Intervention Myths and Realities*. *Infants & Young Children* Vol. 18, No. 3, p. 174–185 http://depts.washington.edu/isei/iyc/ronski_18_3.pdf
- Christopher Hills: <https://www.youtube.com/user/icdhills/videos>
- Kent-Walsh J. E. and Light J. C. (2003) *General Education Teachers' Experiences with Inclusion of Students who use Augmentative and Alternative Communication*. *Augmentative and Alternative Communication*, 19 (2), pp. 104–124.
- Pistorious, M. and Davies, M. (2013) *Ghost Boy: The Miraculous Escape of a Misdiagnosed Boy Trapped Inside His Own Body*. Nelson Books.

אתרי אינטרנט מומלצים:

- <https://www.isaac-online.org/english/home/>, <http://www.isaac.org.il/>
- <http://praacticalaac.org/category/praactical/>